

MILIEURAMA

het maandblad van Bond Beter Leefmilieu - januari-februari 1992 - 60fr

Afgiftekantoor
Brussel X

**BBL-onderzoek
naar zware metalen en
oplosmiddelen in verven**

**Milieu-effecten van
kachels en allesbranders**

Verpakkingen en wegwerp

I-2

Inhoud

Inhoud en editoriaal	2
<i>Zware metalen en oplosmiddelen in verven</i>	3
Flitsen	6
<i>Internationaal rumoer rond CO2-uitstoot</i>	8
Prikbord	12
<i>Milieu-reklame en eko-label</i>	13
<i>Halveer het autoverkeer</i>	16
<i>Milieukommunikatie, een braakliggend terrein</i>	18
Wet en Pers	20
Frontlijn	21
<i>Milieu-effekten van kachels en allesbranders</i>	25
Eko-Tips	28
<i>Verpakkingen en wegwerp</i>	30
Ledenblad	33
<i>Anti-PVC-kampanje</i>	34
<i>Milieukonferentie in Brazilië 1992</i>	36
<i>Waterkwaliteit van kust en rivieren verslechtert</i>	37
Boek en Milieu	39
Kruiswoordpuzzel	42
Kalender	43

Bij de formateur

Op 30 december jl. was BBL-voorzitter Luc Hens, samen met de voorzitters van onze Waalse en Brusselse zusterorganisaties, te gast bij formateur Wathelet. Het was de eerste keer in de geschiedenis dat de milieubeweging haar zeg mocht hebben in dit stadium van een regeringsformatie. Zonder zelfgenoegzaam te worden, mogen we toch zeggen dat we het goed vonden er bij te zijn.

Onze woordvoerders drukten tegenover de formateur hun geloof uit dat er in dit land, ondanks de hoge bevolkingsdichtheid, afspraken kunnen gemaakt worden die erop gericht zijn de voorradige milieuruimte duurzaam te gebruiken en de verdergaande kwaliteitsvermindering te stoppen en gedeeltelijk te keren.

De formateur nam inmiddels in het nieuwe kontrakt dat hij met de burger wil afsluiten, als één van zijn "vijf ambities" het streven naar een "meer milieuvriendelijke samenleving" op.

De Bond Beter Leefmilieu zal alleszins, als nieuwe sociale beweging die buiten de zuilen staat, ook met de volgende Vlaamse en nationale regering, kritisch blijven samen- en meewerken aan een democratisch en duurzaam beleid.

Lieve Grauls

Zware metalen en oplosmiddelen in verven

Verven kunnen het milieu bederven

UILEN

UILENWERKGROEP KUSTPOLDERS

☎ 050/31.17.50

van het
leefomgeving),
len vergroot,
r regen, wind,
n.
de produktie
ok niet altijd
lijke stoffen,
nnen
ware metalen

Omwillen van het gemak

Tot voor enkele jaren waren bijna alle inspanningen van de verfproducenten erop gericht het gebruiksgemak te vergroten. Dit leidde tot een uitgebreid assortiment van verfsoorten, allemaal geschikt voor welbepaalde toepassingen. Vaak ging dit ten koste van de milieuvriendelijkheid van de verven. Een gans gamma syntetische harsen en organische oplosmiddelen vervanging immers de oude "natuurlijke" alternatieven.

De verf werd beter verwerkbaar en droogde vlugger, maar de kwaliteit (nl. de duurzaamheid en kleurvastheid) van de verf was daarom niet persé beter. De milieu- en gezondheidsproblemen met zware metalen en oplosmiddelen bleven echter minstens even groot of werden zelfs groter. Een staalname uit het assortiment verven, leert ons dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

Het loodje erbij neer leggen

De pigmenten (die kleur geven aan de verven) bevatten zeer vaak zware metalen. Het meest schadelijke pigment, dat in het verleden zeer veel is gebruikt, is loodwit. Door het gebruik van dit pigment in verven hebben reeds zeer veel mensen al vervend het loodje erbij neergelegd. Hoewel loodwit reeds lange tijd verboden is (sinds de

kening:
de Kartoenaal
sino Beringen

Editoriaal

WIE ZIJN WIJ?

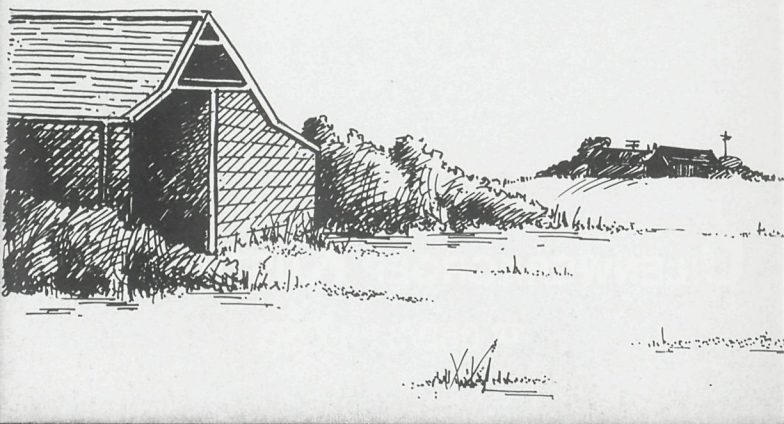
De **Uilenwerkgroep Kustpolders** (opgericht in 1986) is een groepering die zich vrijwillig inzet voor de bescherming van onze uilen. Dit gebeurt in samenwerking met de Nationale Kerkuilenwerkgroep.

Ons **werkgebied** omvat de Vlaamse kustpolders ($\pm 1100 \text{ km}^2$); dit is de strook tussen Frankrijk en Nederland die zich landinwaarts uitstrekt tot de denkbeeldige lijn Brugge-Diksmuide.

Onze aandacht gaat vooral uit naar de **Kerkuil**, de meest bedreigde van de drie uilensoorten die in dit gebied broeden. We proberen de laatste broedplaatsen op te sporen door alle boerderijen en kerken te bezoeken. Waar nodig plaatsen we nestbakken of worden andere maatregelen genomen om deze zeldzame vogel te **beschermen**.

Naast de Kerkuil wordt de nodige aandacht besteed aan de **Ransuil**, bewoner van bossen, en de **Steenuil**, de kleinste van de drie.

Ook zorgen we voor de opvang van zieke of gekwetste uilen. In deze folder leert U deze uilen beter kennen; waarom ze zo achteruit gegaan zijn, hoe nuttig ze wel zijn en hoe we ze **samen** kunnen helpen.

DE KERKUIL

Een echte nachtvogel

Om zijn weg in de duisternis te vinden bezit de Kerkuil een aantal goed ontwikkelde zintuigen. Door zijn uitstekende **ogen** is hij 's nachts in staat om zowat 100 x beter te zien dan ons; ook overdag ziet hij goed! Met zijn **gehoor** kan de Kerkuil zelfs in het pikdonker zijn prooi perfect localiseren.

Bovendien zorgen zachte en grote **vleugels** ervoor dat de prooi geruisloos kan benaderd worden.

Muizen als lekkernij.

De Kerkuil is een jager van open terreinen, afgezoomd met bermen, hagen, bosjes,... Zijn voedsel bestaat vooral uit muizen, aangevuld met jonge ratten, mussen, enz... In de polders is de **Veldmuis** het hoofdvoedsel. Een volwassen Kerkuil eet 3 à 5 muizen per nacht, wat betekent dat in het broedseizoen een familie Kerkuilen **200 muizen** per week verorbert!

De prooi wordt met huid en haar opgegeten. De beenderen en het haar verteren echter niet en worden als een zwarte, langwerpige bal uitgebraakt.

Zware metalen en oplosmiddelen in verven

Verven kunnen het milieu bederven

Van ei tot uil.

De donkere, rustige nestplaats van de Kerkuil bevindt zich in boerderijen, kerken en schoorstenen. Daar legt het vrouwtje in april-mei 4 à 7 witte eieren die na een maand broeden uitkomen.

Na 2 maanden heeft het donswitte uilskuiken zich ontwikkeld tot een vliegvlugge Kerkuil. Het aantal eieren en uitgevlogen jongen is sterk afhankelijk van het **muizenaanbod**; is die voldoende groot dan kan er zelfs een tweede legsel volgen.

Na 14 weken zoeken de ondertussen volgroeide Kerkuilen een eigen leefgebied, die voor de meeste niet verder is dan 50 km van de geboorteplaats gelegen is. Daar begint voor vele jonge uilen een **onzekere toekomst**.

Uil in de buurt?

Hoe kan je nu weten dat er Kerkuilen bij u vertoeven? Er zijn de **braakballen** die men op de grond of op het stro kan vinden. Op de balken van de schuur zijn de witte **kalkstrepen** van de uitwerpselen te zien. Het is een zwijgzame vogel, maar af en toe laat het mannetje een ijselijke kreet horen. In het broedseizoen is het **geblaas** van de jongen zeer opvallend.

Bedreiging

Tot in de jaren '60 was de Kerkuil een algemene verschijning; nu broeden er nog slechts enkele paartjes. Hiervoor zijn er verschillende redenen: het grootschaliger worden van de landbouw, minder broedgelegenheid door het afsluiten van kerktorens en uilegaten. Ook het toenemende **verkeer** eist een hoge tol aan (vooral jonge) Kerkuilen.

Gelukkig is het moedwillig doden en opzetten van deze **beschermde** vogel zo goed als verleden tijd.

De Kerkuil trekt in de winter niet weg naar warmere streken. Een langdurige periode van vorst en sneeuwval belet de Kerkuil muizen te vinden. Door de geringe vetreserves betekent dit voor vele uilen de hongerdood.

Bescherming

Men kan de Kerkuil nieuwe broedgelegenheid verschaffen door het opnieuw openen van kerktorens en uilegaten en door het plaatsen van speciale nestbakken. Er moet echter ook voldoende voedsel aanwezig zijn; het **behoud** van ruige bermen, een rij knotwilgen of struiken is levensnoodzakelijk als voedselbron voor de Kerkuil.

Dus, met wat goede wil kunnen we samen de Kerkuil erop vooruit helpen!

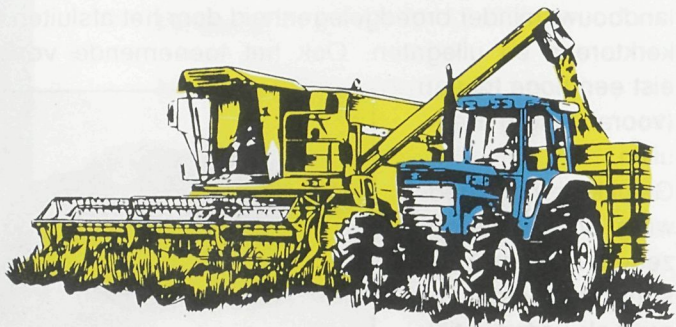

Editoriaal

met dank aan:

De twee Belgische reuzen in de landbouw behartigen nu samen uw belangen

Zedelgem

Antwerpen

Fonds Instandhouding
Roofvogels

Verblijft er bij een u een uil, hebt u een zieke of dode uil gevonden of wenst u gewoon meer informatie, gelieve contact op te nemen met:

OPSTAELE PIET & BART
DORPSSTRAAT 94
8432 MIDDELKERKE
☎ 059/300477

DE RANSUIL

Hoe te herkennen ?

Een vrij grote uil, waarvan de oorpluimen opvallen (vandaar ook soms zijn naam 'ooruil'). Een bruinachtig, gestreept kleed en witte ondervleugels.

Voorkomen.

Het is een vrij algemene broedvogel in bossen. Hij vertoeft graag in naaldbomen, zodat we hem ook geregeld in denaanplantingen in onze duinen aantreffen. In mindere mate bewoont hij de boomarme polders, waar een klein bosje of bomenrij al volstaat als broedplaats. Tegen een boomstam brengt hij goed gecamoufleerd de dag door. 's Winters kunnen ze met velen aangetroffen worden op "roestplaat-sen".

Voedsel.

De Ransuil jaagt in het duister op kleine zoogdieren en vogels; die zoekt hij eerder langs de bosrand of in het open veld dan in het dichte bos.

Voortplanting.

Broedt in oude vogelnesten (o.a. van kraaien), waar afhankelijk van het voedselaanbod, 3 à 5 eieren worden gelegd. De jongen verlaten vrij vlug het nest en houden contact met hun ouders door fluitende geluidjes.

Zware metalen en oplosmiddelen in verven

Verven kunnen het milieu bederven

DE STEENUIL

Deze uil, ter grootte van een lijster, wordt ook katuil of tronkuil genoemd.

Hoe te herkennen ?

Kleine grijs-bruine uil met platte kop. Typische golvende vlucht. Geluid: in het voorjaar een katachtig en vragend 'kieuw-kieuw'.

Waar leeft hij ?

Zijn klein leefgebied (5 ha) bestaat uit weidegebieden omgeven door knotwilgen. Hij schuwt ook de menselijke nabijheid niet waar er fruitbomen of geschikte gebouwen zijn.

Voedsel.

De Steenuil zoekt zijn prooi door geduldig vanop een uitkijkpost de omgeving af te speuren. Soms vangt hij zijn prooi te voet; dit bestaat uit insecten en muizen, maar ook regenwormen.

Voortplanting.

Broedt in boomholtes of gaten in muren. Vanaf maart legt het wijfje 3 à 6 eieren, die na 2 maanden zelfstandige jonge uilen worden.

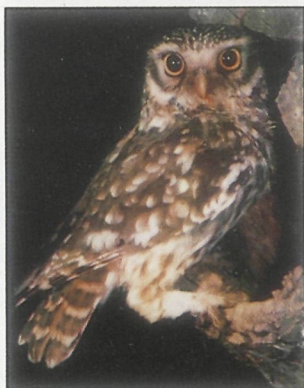
Bedreiging.

Alhoewel de Steenuil op heelwat plaatsen in de kuststrook tot broeden komt, gaat hij er toch op achteruit. Dit is vooral te

wijten aan het verdwijnen van kleinschalige weidegebieden en knotwilgen (o.a. door ruilverkaveling).

Bescherming.

Het behoud en aanplanten van knotwilgen. Ook het plaatsen van speciale nestbakken kan helpen.

van het
leefomgeving),
alen vergroot,
r regen, wind,
en.
de produktie
ok niet altijd
elijke stoffen,
nnen
ware metalen

Omwillen van het gemak

Tot voor enkele jaren waren bijna alle inspanningen van de verfproducenten erop gericht het gebruiksgemak te vergroten. Dit leidde tot een uitgebreid assortiment van verfsoorten, allemaal geschikt voor welbepaalde toepassingen. Vaak ging dit ten koste van de milieuvriendelijkheid van de verven. Een gans gamma syntetische harsen en organische oplosmiddelen verving immers de oude "natuurlijke" alternatieven.

De verf werd beter verwerkbaar en droogde vlugger, maar de kwaliteit (nl. de duurzaamheid en kleurvastheid) van de verf was daarom niet persé beter. De milieu- en gezondheidsproblemen met zware metalen en oplosmiddelen bleven echter minstens even groot of werden zelfs groter. Een staalname uit het assortiment verven, leert ons dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

Het loodje erbij neer leggen

De pigmenten (die kleur geven aan de verven) bevatten zeer vaak zware metalen. Het meest schadelijke pigment, dat in het verleden zeer veel is gebruikt, is loodwit. Door het gebruik van dit pigment in verven hebben reeds zeer veel mensen al vervend het loodje erbij neergelegd. Hoewel loodwit reeds lange tijd verboden is (sinds de

ekening:
14de Kartoenaal
Casino Beringen

Editoriaal

met dank aan:

De twee Belgische reuzen in de landbouw behartigen nu samen uw belangen

Zedelgem

Antwerpen

Fonds Instandhouding
Roofvogels

Verblijft er bij een u een uil, hebt u een zieke of dode uil gevonden of wenst u gewoon meer informatie, gelieve contact op te nemen met:

OPSTAELE PIET & BART
DORPSSTRAAT 94
8432 MIDDELKERKE
☎ 059/300477

Bij de formateur

Op 30 december jl. was BBL-voorzitter Luc Hens, samen met de voorzitters van onze Waalse en Brusselse zusterorganisaties, te gast bij formateur Wathélet. Het was de eerste keer in de geschiedenis dat de milieubeweging haar zeg mocht hebben in dit stadium van een regeringsformatie. Zonder zelfgenoegzaam te worden, mogen we toch zeggen dat we het goed vonden er bij te zijn.

Onze woordvoerders drukten tegenover de formateur hun geloof uit dat er in dit land, ondanks de hoge bevolkingsdichtheid, afspraken kunnen gemaakt worden die erop gericht zijn de voorradige milieuruimte duurzaam te gebruiken en de verdergaande kwaliteitsvermindering te stoppen en gedeeltelijk te keren.

De formateur nam inmiddels in het nieuwe kontrakt dat hij met de burger wil afsluiten, als één van zijn "vijf ambities" het streven naar een "meer milieuvriendelijke samenleving" op.

De Bond Beter Leefmilieu zal alleszins, als nieuwe sociale beweging die buiten de zuilen staat, ook met de volgende Vlaamse en nationale regering, kritisch blijven samen- en meewerken aan een democratisch en duurzaam beleid.

Lieve Grauls

Zware metalen en oplosmiddelen in verven

Verven kunnen het milieu bederven

Verf is een nuttig produkt. Niet in de eerste plaats omwille van het esthetische aspekt (verf zorgt voor de verfraaiing van onze leefomgeving), maar vooral omdat het de duurzaamheid van hout en metalen vergroot, door deze materialen te beschermen tegen aantasting door regen, wind, schimmels, insecten en andere agressieve omstandigheden.

Verf is echter nooit 100 % milieuvriendelijk. Vooral tijdens de produktie kan heel wat milieuschade optreden. Maar de verf zelf is ook niet altijd even milieuvriendelijk. Ze bevat immers vaak milieuschadelijke stoffen, die tijdens of na het gebruik van de verven in het milieu kunnen terechtkomen. Bond Beter Leefmilieu ging eens na of er zware metalen en organische oplosmiddelen in zitten.

GREEN PEACE

O-JEAGER

tekening:
14de Kartoenaal
Kasino Beringen

Omwille van het gemak

Tot voor enkele jaren waren bijna alle inspanningen van de verfproducenten erop gericht het gebruiksgemak te vergroten. Dit leidde tot een uitgebreid assortiment van verfsoorten, allemaal geschikt voor welbepaalde toepassingen. Vaak ging dit ten koste van de milieuvriendelijkheid van de verven. Een gans gamma syntetische harsen en organische oplosmiddelen verving immers de oude "natuurlijke" alternatieven.

De verf werd beter verwerkbaar en droogde vlugger, maar de kwaliteit (nl. de duurzaamheid en kleurvastheid) van de verf was daarom niet persé beter. De milieu- en gezondheidsproblemen met zware metalen en oplosmiddelen bleven echter minstens even groot of werden zelfs groter. Een staalname uit het assortiment verven, leert ons dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

Het loodje erbij neer leggen

De pigmenten (die kleur geven aan de verven) bevatten zeer vaak zware metalen. Het meest schadelijke pigment, dat in het verleden zeer veel is gebruikt, is loodwit. Door het gebruik van dit pigment in verven hebben reeds zeer veel mensen al vervend het loodje erbij neergelegd. Hoewel loodwit reeds lange tijd verboden is (sinds de

jaren '20), zijn de gevolgen ervan nog steeds niet weggewerkt. In de jaren vijftig stierven nog meer dan 100 kinderen door contact met oude verfschilders, en ook in ons land blijkt uit recente rapporten dat in de verkrotte stedelijke buurten de verfschilders nog steeds verantwoordelijk zijn voor de verhoogde loodgehalten in het bloed van de kinderen uit die buurten. De huidige verven zijn uiteraard niet meer zo schadelijk, maar vele verven zijn toch nog voor verbetering vatbaar. Lood komt immers nog algemeen voor in verven, dat blijkt duidelijk uit tabel 1. Jaarlijks betekent dit voor Vlaanderen enkele tonnen lood die via de verven in het milieu terecht komen. Het meer gevaarlijke cadmium was in ongeveer de helft van de verven aanwezig, meestal in geringe gehalten. Toch blijven de verven blijkbaar één van de voornaamste toepassingsgebieden van cadmium. Chroom-VI werd enkel in de roestwerende verf 'Chromax' van BRICO teruggevonden. Deze verftypes bevatten trouwens de hoogste zware metaalgehalten van alle verven.

Latex

Latex-verven worden als milieuvriendelijker aangezien. Dit klopt ook, want ze zijn wateroplosbaar. Ze bevatten dan ook geen organische oplosmiddelen. De latex zelf is echter een bindmiddel bestaande uit zeer fijne kunststofdeeltjes. Het is dus een kunststof en zeker geen "natuurlijk" produkt. Meer problematisch echter is de aanwezigheid van kwik in sommige latexen. Soms wordt immers fenylkwikacetaat toegevoegd als conserveringsmiddel. Ook in ons onderzoek vonden we kwik, in de 'Vinylatex' van BRICO zelfs in een vrij aanzienlijke concentratie. Niet alleen komt op die manier kwik in het milieu, uit een recente Amerikaanse studie blijkt dat er een duidelijk verband bestaat tussen het kwikgehalte in de urine en recent gebruik van kwikbevattende latex-verf in het binnenmilieu. Toevoegen van kwik moet daarom resoluut verboden worden. Een meer striktere reglementering wat betreft het gebruik van zware metalen lijkt daarom zeker niet overbodig.

Verven: een lastig en ongezond klusje

De normale (syntetische) verven bevatten allemaal organische oplosmiddelen. Ook in de onderzochte verven vonden we ze steeds terug. Tijdens het verven verdampen deze oplosmiddelen. De noeste schilder krijgt dan uiteraard zijn portie binnen. Wie al in slecht geventileerde kamers heeft geschilderd, heeft dit ongetwijfeld al ondervonden (doordringende reuk). De aromatische oplosmiddelen die we terugvonden, zijn dan ook niet onschuldig.

Benzeen is een veelgebruikt oplosmiddel. Het gebruik ervan in verven is echter verboden (het max. toegelaten gehalte is 0,25 %). Toch vonden we het nog in bijna alle verven terug (zie tabel 2). Vooral BRICO 'Antiroest' en BRICO 'olieverf' steken ver boven de anderen uit. Onderzoek wijst ook uit dat o.a. hierdoor het gehalte benzeen in de binnenlucht over het algemeen hoger is dan dit in de buitenlucht. Dit is verontrustend, want benzeen is een zeer giftige kankerwekkende stof. De blootstelling eraan moet daarom tot een absoluut minimum worden gereduceerd.

Maar ook de andere oplosmiddelen (tolueen, xyleen en ethylbenzeen) zijn giftig en veroorzaken milieuschade. Ze dragen o.a. bij tot de smogvorming in de zomer. Onderzoek wijst ook uit dat vooral het mengsel van verschillende oplosmiddelen gevaarlijk is voor beroepsgebruikers. Duidelijke psychologische effecten (bv. verlies aan visueel geheugen) werden hierbij vastgesteld. Het is duidelijk dat daarom elke emissie van organische oplosmiddelen tot een minimum moet beperkt worden. Vooral ASCOT 'Spuitslak' en HAMMERITE 'Hoogglans' zouden fel moeten verbeteren. Immers zowel om milieuredenen als gezondheidsredenen moet de

Produktnaam (kleur)	kwik	lood	cadmium	chroom IV
GAMMA acryllatex (wit)	<0,02	-	-	-
BOSS bolatex (wit)	0,15	-	-	-
BRICO vinylatex (wit)	4,53	-	-	-
HAMMERITE hoogglans (rood)	-	5,22	0,15	<1,00
BRICO antiroest (wit)	-	2,02	0,29	<1,00
DE KEYN acierine color nr 694 (rood)	-	<0,07	0,06	<1,00
BRICO chromax antiroest (oranje)	-	67,92	2,29	2,67
HOLTS turbo primer aerosol (grijs)	-	11,20	0,15	<1,00
GB color mix injector 19 (rood)	-	<0,03	0,01	<1,00
ASCOT spuitlak (rood)	-	53,96	<0,01	<1,00
BRICO olieverf (rood)	-	30,45	<0,01	<1,00
DE KEYN peint neuf lak 8 (rood)	-	1,28	<0,01	<1,00
DE KEYN gegelifieerde lak (geel)	-	<0,05	<0,01	<1,00
LEVISLUX synthetic enamel 52 (geel)	-	2,65	<0,01	<1,00

Tabel 1: zware metalen in verven, BBL-onderzoek 1991 (in ppm)

Produktnaam	benzeen	tolueen	xyleen	ethyl- benzeen	formal- dehyde
GAMMA acryllatex	-	-	-	-	-
BOSS bolatex	-	-	-	-	-
BRICO vinylatex	-	-	-	-	-
HAMMERITE hoogglaans	2,1	10,6	596,8	378,7	38,1
BRICO antiroest	34,5	22,2	105,9	64,9	9,3
DE KEYN acierine color nr 694	22,6	16,4	73,0	<1,0	2,7
BRICO chromax antiroest	10,1	11,4	34,3	17,3	7,1
HOLTS turbo primer aerosol	23,4	75,9	89,5	<1,0	<1,0
GB color mix injector 19	2,7	0,2	1,0	<1,0	<1,0
ASCOT spuitlak	<1,0	810,0	154,8	104,8	<1,0
BRICO olieverb	41,2	3,7	92,4	152,7	10,7
DE KEYN peint neuf lak 8	10,0	7,3	53,5	599,6	7,4
DE KEYN gegelifieerde lak	3,8	14,1	30,1	176,9	12,7
LEVISLUX synthetic enamel 52	23,3	32,4	75,2	46,3	10,9

Tabel 2: oplosmiddelen in verven, BBL-onderzoek 1991 (in ppm)

uitstoot van deze stoffen verminderen. Ook de verfindustrie zal hiervoor een inspanning moeten leveren.

Schoner schilderen kan

Reduktie van zware metalen en oplosmiddelen kan best. Er zijn nog steeds de oude traditionele "natuurlijke" verven, maar er bestaan ook moderne minder milieuschadelijke alternatieven, zoals oplosmiddelarme verven, oplosmiddelvrije verven, poederlakken en wateroplosbare verven. Ook voor bijna alle zware metaalhoudende pigmenten zijn er alternatieven: titaanwit i.p.v. loodwit bijvoorbeeld.

Technisch zijn er dan ook geen onoverkomelijke problemen. Maar een snelle algemene invoering op de markt is er nog niet. Uit het onderzoek van Bond Beter Leefmilieu blijkt ook dat de goedkope

merken zoals BRICO, om milieuredenen niet echt aan te raden zijn. De konsument zou zijn steentje kunnen bijdragen maar voorlopig is de zoektocht naar minder milieuschadelijke verven vaak een te moeilijke opgave om hiervan veel resultaat te verwachten. Hier heeft de overheid een belangrijke taak om door een milieuvriendelijk produktbeleid de verspreiding van deze verven te bevorderen:

- (1) het verbod op gebruik van de meest schadelijke stoffen als loodwit en benzeen moet uitgebreid worden tot kwik en cadmium,
- (2) het gehalte oplosmiddelen moet strikt gelimiteerd worden en
- (3) via een label kan de konsument geholpen worden om voor milieuvriendelijkere alternatieven te kiezen.

Helaas ontbreekt het vandaag de dag nog steeds aan dergelijk milieugericht produktbeleid.

Bruno Wens

NATUUR- VERVEN

sinds 1980

import, groot- en kleinhandel

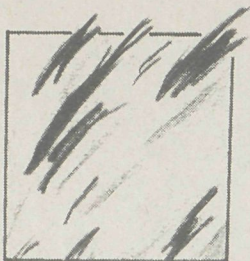
uitmuntende selectie uit
diverse merken

deskundig advies

GRATIS KATALOGUS

Korte spekstraat 16
(nabij Oude Liersebaan)
2220 Heist op den Berg
tel. + fax: 015/244927

geen winkel in de buurt :
BIO-HUIS VERZENDDIENST!

FLITS EN

Langlaufen op de Kalmhoutse Heide ?

De Kalmthoutse Heide heeft de laatste jaren erg te lijden onder de steeds toenemende rekreatiedruk. En door de aanleg van een langlaufpiste zal deze druk zeker niet afnemen.

Het langlauf-probleem dateert al van in de winter van '84-'85. Toen meende Carl Huybrechts in Sporttribune de Kalmthoutse Heide te moeten uitroepen tot "*het ideale terrein om dicht bij huis aan langlauf te doen*". Deze uitspraak veroorzaakte een massale toeloop vanuit heel Vlaanderen en zelfs vanuit Nederland. Naar schatting 10.000 mensen kwamen toen afgezak naar het prachtig besneeuwde heidelandschap. Dit zorgde uiteraard voor een overbelasting en schade aan de plantengroei. Door de overrompeling en het ongedisciplineerde gedrag van de skiërs werd in 1986 een verbod opgelegd. Maar sindsdien heeft men in de Kalmthoutse sport- en middenstandskringen niet stilgezeten: met als gevolg een onlangs goedgekeurd politiereglement dat het langlaufen wel toelaat op de Withoefse Heide (geklasseerd als beschermd landschap en milieukerngebied).

Vier groeperingen (Bond Beter Leefmilieu, Red de Voorkempen, Groenkomitee Kalmthout en de Natuurgidsen van de provincie Antwerpen) kanten zich met klem tegen deze beslissing: er is al te veel volk op de Kalmthoutse Heide en te weinig toezicht om alle bezoekers in goede banen te leiden. Bovendien ontbreekt het bij veel "sportbeoefenaars" aan zelfdiscipline, zodat de hele Kalmthoutse Heide zou worden bedreigd.

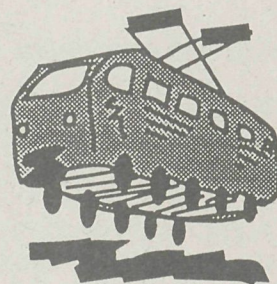
Met een klachtendossier wordt getracht om het besluit van de gemeenteraad te laten vernietigen door de betrokken overheidsinstanties. In afwachting rest ons enkel de hoop dat het weer blijft miezeren...

Openbaar vervoer in achteruit...

De trein- en busgebruikers vonden ook dit jaar geen geschenk onder de kerstboom vanwege de openbare vervoersmaatschappijen. Integendeel, zowel de NMBS als De Lijn lieten eind vorig jaar weten dat de treinen, de trams en de bussen in Vlaanderen om en bij de 4% duurder zouden worden.

Dit zijn toch wel merkwaardige beslissingen. Enerzijds blijft de overheid schermen met moderniseringsplannen voor het spoorwegnet en met nieuwe projecten voor het stads- en streekvervoer (zoals de snel- en belbussen). Anderzijds stemmen dezelfde beleids mensen (en dit zowel op nationaal als op Vlaams nivo) in met forse prijsverhogingen voor datzelfde openbaar vervoer. Dat zag nu net het aantal reizigers merkkelijk toenemen, maar dreigt volgend jaar opnieuw klanten te verliezen door de prijsstijgingen.

De reiziger zou er nog kunnen inkomen dat hij iets meer moet betalen voor trein of bus als daar geldige redenen voor werden gegeven en hij in ruil de dienstverlening merkkelijk ziet verbeteren.

Helaas zullen we ook dit jaar weer (meer nog dan vorig jaar) gekonfronteerd worden met alsmaar langer wordende files. Redenen genoeg dus om voor het openbaar vervoer te kiezen. Maar je kan mensen pas dan met hun auto van de wegen houden, als ze een volwaardig alternatief aangeboden krijgen: d.w.z. klokvast verbindingen, voldoende comfort en overstapmogelijkheden, een aantrekkelijk en betaalbaar aanbod. En juist daarom is het zo spijtig dat de NMBS en De Lijn, midden in deze concurrentiestrijd met de auto, een belangrijke troef als de prijs van een trein- en busbiljet aan het verspelen zijn...

Wobby®

**AFWAS
SANITAIR
ALLESREINIGER**

ECO-PRODUCT

**FOOSFAATVRIJ ?
VOLSTAAT NIET !**
WOBBY® gaat veel verder
omdat het om onze gezondheid
en ons welzijn gaat.
WOBBY® koopt u bij :
Edi, Unic, Super, Nopri, Di,
Ecofood, Battard,
Central Cash en Mestdagh.

Op verzoek sturen we
u graag de gratis
brochure :

WOBBY® ECO-info
Hochstrasse 104
B-4700 EUPEN

**TOTALE NATUURLIJKE
PROPERHEID**

Schoonmaakprodukten
en Milieu

nomadis sa

Zuid-Amerika: één gifstort

Amerikaanse en Europese bedrijven dumpen jaarlijks miljoenen tonnen industrie-afval in Zuid-Amerika. Daardoor ontstaan gezondheidsrisico's die volgens artsen nog jarenlang mensenlevens in gevaar kunnen brengen.

Volgens gifexporteurs is er niets verkeerd aan hun handel, maar milieubeschermers zijn ervan overtuigd dat zelden de hele waarheid over de samenstelling van de stoffen wordt verteld. Dergelijk gif wordt sinds de jaren '60 willekeurig in rivieren, moerassen en putten gegooid. Dit veroorzaakt niet alleen kanker, geboorte-afwijkingen, zenuw-aandoeningen en bloedziekten bij de mens, maar vernietigt ook de natuur en brengt blijvende schade toe aan de komende generaties.

Ironisch genoeg is Zuid-Amerika dé ideale plaats om gifstoffen te dumpen: er is volop ruimte, er is een zwakke wetgeving, er zijn veel korrupte inspecteurs en men is niet altijd op de hoogte van milieuproblemen.

Buitenlandse bedrijven benaderen de arme Zuidamerikaanse landen vaak met het voorstel om scholen, ziekenhuizen en wegen aan te leggen in ruil voor een vergunning om gif te mogen storten. Een dergelijk aanbod werd in 1988 nog afgeslagen door de Peruaanse autoriteiten van de stad San Clemente: een Newyorks bedrijf wilde er as van verbrandingsovens storten.

Door de enorme schuldenlast zijn dergelijke aanbiedingen echter bijna onweerstaanbaar voor de Zuidamerikaanse landen: zij worden gedwongen te kiezen tussen armoede en gif.

Bart Boets

Mogen we nu ook al niet meer uitademen ?

Met de UNCED-konferentie (Brazilië 1992) in het vooruitzicht, zijn de besprekingen rond de CO₂-stabilisatie of -reductie volop aan de gang. Zowel op nationaal als internationaal nivo worden er op verschillende beleidsnivo's, maar ook door milieu-organisaties voorstellen geformuleerd die het broeikasprobleem moeten indammen. In deze discussie wordt de meeste aandacht toegespitst op het belangrijkste broeikasgas CO₂ (koolstofdioxide).

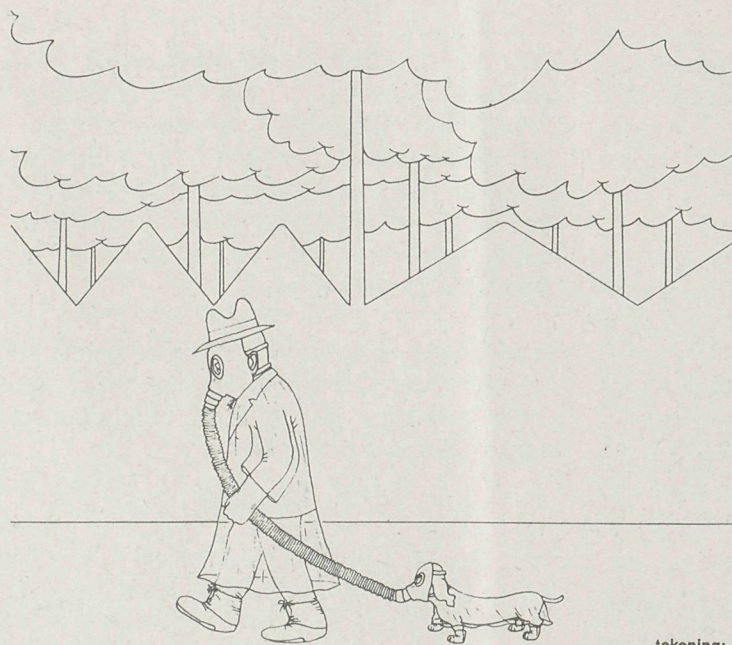
Klimaatverstoring

De CO₂-uitstoot staat in direct verband met ons overdadig energiegebruik. Inderdaad, het broeikas-effect is in eerste plaats een energieprobleem: ongeveer 57% van het broeikasvraagstuk wordt veroorzaakt door energieproductie en -gebruik. Natuurlijk spelen ook de andere broeikasgassen (CH₄, zachte en harde CFK's, HFK's, N₂O) een belangrijke rol en ook daar moeten reducties verwezenlijkt worden (zie tabel 1) om op die manier de ergste klimaatverstoring tegen te gaan.

CO₂-reductie

Laten we onze aandacht toespitsen op het prioritaire gas CO₂, dat volgens het IPCC (International Panel on Climate Change) zo vlug mogelijk met 60% moet teruggedrongen worden op wereldschaal. De hoge CO₂-emissies zijn voor meer dan 70 % afkomstig van het welvarende westen (hoewel wij maar 25% van de wereldbevolking uitmaken). Dit wil zeggen dat de koolstof-emissie per persoon zeven keer hoger is in de geïndustrialiseerde landen dan in de Derde Wereldlanden...

Voor de berekening van de toegestane CO₂-emissie per persoon, gaan we er vanuit dat gelijke rechten gelden voor elke wereldburger. **Dit brengt mee dat de CO₂-uitstoot voor de gemiddelde Der-**

tekening:
14de Kartoenaal
Kasino Beringen

Broeikasgassen	noodzakelijke reductie
koolstofdioxide (CO ₂)	60 - 80%
methaan (CH ₄)	15 - 20%
distikstofoxide (N ₂ O)	70 - 80%
CFK-11	70 - 75%
CFK-12	75 - 85%
HCFK-22	40 - 50%

bron: IPCC

Tabel 1: noodzakelijke reducties om concentraties van broeikasgassen te stabiliseren t.o.v. 1990 (bron IPCC)

de Wereldbewoner nog lichtjes kan toenemen, en dat de CO₂-uitstoot in de industrielanden 80% (!) zal moeten afnemen. Berekeningen wezen immers uit dat per wereldburger slechts 0,6 ton koolstof (C) mag uitgestoten worden. In Vlaanderen bedraagt de C-uitstoot per persoon 2,95 ton, waarmee we tot de koplopers behoren in Europa. Een korte berekening maakt duidelijk dat reducties van 80% ook in Vlaanderen nodig zijn.

Konkreet betekent dit dat een beleid nodig is met verregaande maatregelen (ook volumemaatregelen) in de industrie, energie- en transportsector, maar ook in de landbouw (o.a. vermindering kunstmeststoffen, onderzoek naar energieverbruik in glastuinbouw) en huishoudelijke sector (o.a. isolatie, gebruik van energiezuinige toestellen) zijn ingrepen noodzakelijk, de ruimtelijke ordening moet anders georiënteerd worden, enz.

Gefaseerde aanpak

Omdat dergelijke reducties niet op korte termijn haalbaar zijn, stelt de milieubeweging volgende gefaseerde aanpak voor:

- **tegen 2000:** 30% reductie van de CO₂-uitstoot (t.o.v. 1990)
- **tegen 2010:** 60% reductie van de CO₂-uitstoot (t.o.v. 1990)

- **tegen 2025:** 80% reductie van de CO₂-uitstoot (t.o.v. 1990)

Om deze reducties te kunnen realiseren moeten structurele barrières opgeheven worden die nu belemmeren dat initiatieven die gericht zijn op energie-efficiëntie niet steeds voorrang krijgen. Nog steeds maken elektriciteitsproducenten reclame voor elektrisch verwarmen (wat vanuit energetisch oogpunt een ware ramp is), nog steeds krijgen individuen of coöperatieven die duurzame energiebronnen aanwenden geen steun van de overheid, integendeel het wordt hen extra moeilijk gemaakt: de prijs die zij krijgen om hun overtollige energie terug te leveren aan het net bedraagt maar 1/5 tot 1/10 van de werkelijke netprijs...

Verspillend energiegebruik

De aanpak van ons verspillend energiegebruik zal trouwens ook een oplossing bieden voor de andere milieuproblemen die hiermee gepaard gaan: verzuring, verspreiding van milieugevaarlijke stoffen naar water, bodem en lucht (o.a. PAK's, benzeen, zware metalen), afval (enorme hoeveelheden bij steenkoolcentrales, minder maar zeer gevaarlijk radio-actief afval bij nucleaire centrales, verspilling van grondstoffen). Deze ongewenste milieu-effecten die gepaard gaan met de huidige manier van energieproductie en -consumptie worden vandaag grotendeels afgewenteld, zowel naar bepaalde plaatsen (ruimte) als naar toekomstige generaties (tijd).

CO₂-energietaks

In oktober 1990 besloot de Europese Commissie de CO₂-uitstoot op EG-nivo te stabiliseren tegen 2000 (t.o.v. 1990). Zeer recent (oktober

1991) heeft de Commissie een voorstel geformuleerd waarin een strategie wordt beschreven om "de CO₂-emissies te reduceren en om tegelijkertijd de energie-efficiëntie te verbeteren". Dit voorstel werd overhandigd aan de Europese Raad van Energie- en Milieuministers van de EG.

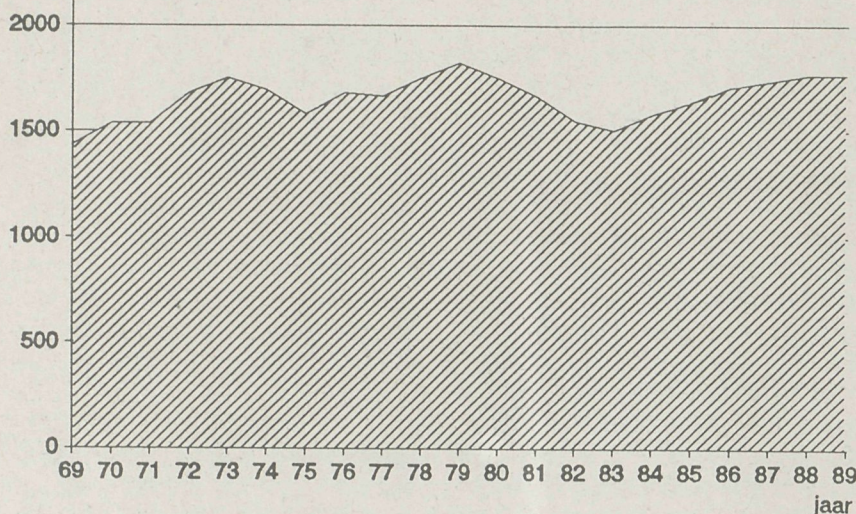
Omdat er rond de klimaatswijziging nog teveel onzekerheden bestaan, stelt de Commissie voor maatregelen te treffen die de minste kosten veroorzaken, en die ook een duidelijk voordeel meebrengen op andere terreinen. Eén van de belangrijkste initiatieven die zij voorstelt, is de invoering van een **gemengde CO₂-energietaks (50/50)**. Dit wil zeggen dat de taks wordt berekend op enerzijds de uitstoot van CO₂ bij de verbranding van de brandstof, en anderzijds de energie-inhoud van de brandstof zelf. Men stipt aan dat een bundeling van maatregelen nodig is om te komen tot een keuze voor energiebronnen die weinig of geen CO₂ uitstoten. Men denkt dan aan fiscale maatregelen (o.a. taks), vrijwillige overeenkomsten en regulerende heffingen (die het gedrag beïnvloeden).

Reactie van de milieubeweging

Natuurlijk kon de reactie vanuit de milieubeweging op zo'n belangrijk onderhandelingspunt niet uitblijven. De 21 belangrijkste milieu-organisaties uit de EG (waaronder Bond Beter Leefmilieu) hebben een gemeenschappelijke verklaring gericht aan de Raad van EG-ministers. Ze vragen de Raad een aantal relevante elementen op te nemen in hun konklusies. De belangrijkste opmerkingen zijn:

- **De vooropgestelde stabilisatie van de CO₂-uitstoot op EG nivo is onvoldoende.** Om de risico's van de voorspelde klimaatswijziging te voorkomen, moet de CO₂-uitstoot in de industrielanden

energieverbruik in PJ
2500

Tabel 2: Energieverbruik in België (1969-1989)

dalen met 3% per jaar (wat overeenkomt met een reductie van 80% tegen 2025).

Voor alle duidelijkheid willen we erbij vermelden dat een stabilisatie van het CO₂-gehalte in de atmosfeer iets heel anders is dan de stabilisatie van de CO₂-uitstoot. Om een stabilisatie te bekomen van het CO₂-gehalte in de atmosfeer is immers een reductie nodig van de CO₂-uitstoot met 80% in de industrielanden. De stabilisatie van de CO₂-uitstoot zoals de Belgische regering die voorstelt (amper 5%-reductie tegen 2000...), is dan ook ondermaats.

- **De milieu-organisaties benadrukken het belang van een energieheffing.** In de energieprijzen moeten evenwel alle milieukosten worden ingerekend. Koncreet wil dit zeggen dat o.a. de kosten van verzuring, de kosten van de verwerking van het afval (as dat vrijkomt in steenkoolcentrales, nucleair afval van kerncentrales), de risico's op nucleaire rampen, de lage dosisstraling bij kerncentrales en de olievervuiling bij boringen worden ingerekend in de energieprijzen voor de respectievelijke brandstoffen. Hierbij aansluitend stelt de

milieubeweging dat de voorgestelde CO₂-energietafs van 3 \$ per vat in 1993 en 10 \$ per vat in 2000 veel te laag is.

Momenteel loopt binnen de milieubeweging de discussie wat er met de opbrengst van de heffing moet gebeuren. Door een belastinghervorming (bv. de belasting op arbeid daalt) kan de opbrengst dus worden teruggevoerd naar de maatschappij. Een nieuwe heffing hoeft dus geen extra belasting te vormen voor de doorsneeburger. De vervuiler (zowel burgers als bedrijven) betaalt dus voor de vervuiling die hij veroorzaakt door zijn energiegebruik (wat tot hertoe niet of veel te weinig gebeurde) en hij betaalt minder voor de gepresteerde arbeid.

- **Energie-intensieve bedrijven mogen onder geen enkele voorwaarde worden vrijgesteld van de taks,** wat nu wel vermeld wordt in het voorstel. De bedoeling van de taks zou zijn doel dan immers voorbij gaan. Het doel van de taks is immers het CO₂-gehalte te reduceren en het overschakelen op energie-efficiënte of duurzame produktiemethoden en toepassingen te stimuleren.

En België ?

België heeft beslist een CO₂-reductie te realiseren met 5% tegen 2000. Deze beslissing werd genomen in de interministeriële commissie, waarin zowel de nationale als de regionale ministers vertegenwoordigd zijn. Inzake de energie-CO₂-taks die voorgesteld werd op EG-nivo, is het Belgisch beleid minder entoesiast en hoort ze zeker niet tot de koplopers. In Nederland besliste men onlangs de brandstofprijzen te verhogen (met het oog op energiebesparing). In België daarentegen daalden de brandstofprijzen in diezelfde periode...

België heeft eigenlijk jarenlang een non-beleid gevoerd rond energie. In plaats van uit te gaan van de reële behoefte aan energie (warmte, licht, elektriciteit) ging (en gaat nog steeds!) de aandacht uit naar het aanbieden van energie. Er worden nog steeds elektriciteitscentrales bijgebouwd (o.a. binnenkort in Zeebrugge), zonder zich af te vragen of we niet beter elektriciteit kunnen besparen.

Dat het enorme energiegebruik in Vlaanderen alles te maken heeft met het gevoerde beleid, blijkt duidelijk uit de situatie ten tijde van de oliecrisis: het energiegebruik in de huishoudelijke en tertiaire sektor was na de tweede olieschok ('79) met ongeveer 25% gedaald. Toen de prijzen rond 1985 weer daalden, steeg het verbruik opnieuw drastisch.

Rationeel EnergieGebruik

Rationeel energiegebruik (REG) (of nog energie zo verstandig mogelijk, dus met zo'n laag mogelijk verlies, aanwenden o.a. via energie-efficiënte technieken en betere isolatietechnieken) is een term die pas dit jaar voor het eerst serieus aan belang heeft gewonnen, tenminste op papier. O.a. in het recent uitgebrachte energieplan van

gemeenschapsminister De Batselier gaat de aandacht uit naar REG. Het kreeg dan ook de welluidende titel 'Naar een duurzaam energiebeleid in Vlaanderen' mee.

Bond Beter Leefmilieu heeft in het najaar deze studie van naderbij bekeken en becommentarieerd (zie kader). Helaas moesten we meermaals konstateren dat indien men een keuze moet maken tussen de duurzaamheids- of economische doelstelling, men toch kiest voor datgene dat economisch haalbaar is. Maar met haalbaarheid dicht je uiteraard de kloof niet...

Ingrid Pauwels

Referentie:

Global Warming, The Greenpeace Report.

Halting Global Warming, maart 1990
Zorgen voor Morgen, 1989

Climate Action Network, 1991

Policymakers summary of the scientific assessment of climate change, IPCC 1990

Het broeikaseffekt, erop of eronder, Milieudefensie en Stichting Natuur en Milieu 1990

Kommentaar op het energieplan van De Batselier

Voor Bond Beter Leefmilieu gaan de milieudoelstellingen vooropgesteld in het rapport, niet ver genoeg om een duurzame samenleving op te bouwen. Bij de konkrete vertaling van het begrip duurzame ontwikkeling naar konkrete beleidsmaatregelen op het energieterrein, laat het plan verschillende steken vallen. Zo spreekt De Batselier konkreet van een 5%-CO₂-reduktie tegen het jaar 2000 t.o.v. 1990. Voor de milieubeweging is een 5%-reduktie totaál onvoldoende en moeten redukties van 30% gehaald worden tegen 2000. Over langere-termijn-doelstellingen (en de nodige konsekwenties die dit meebrengt op korte termijn) wordt niet gerept, nochtans van essentieel belang willen we werkelijk komen tot de noodzakelijke CO₂-redukties van 80% tegen 2025.

Ook inzake de anti-verzgingsdoelstelling gaat het plan niet ver genoeg. De voorgestelde redukties zijn onvoldoende om bossen op arme zandbodems en natuurgebieden te beschermen. Als derde milieudoelstelling spreekt het plan over een nukleair beslissingsmoratorium. Minister De Batselier heeft echter geen bevoegdheid inzake de nukleaire materie.

Eén van de grootste hiaten is weerom dat een plan voor ons ligt met de intenties van één minister (die dan nog over zeer beperkte bevoegdheden beschikt inzake de opbouw van een duurzaam energiebeleid), zonder een konkreet engagement van de Vlaamse regering. Wat zijn we met een plan dat de goedkeuring niet wegdraagt van de voltallige regering, en dat dus geen enkele draagkracht heeft, temeer omdat minister De Batselier afhankelijk is van tal van zijn kollega's om een duurzame energievoorziening uit te bouwen. Financiële instrumenten, die toch mee de grondslag vormen voor een duurzaam energiebeleid (heffingen, enz), zijn de bevoegdheid van de nationale minister.

Het kommentaar op het energieplan van De Batselier werd gebundeld in het tiende BBL-cahier "Met haalbaarheid dicht je de kloof niet". Voor 150fr weet je dus nog veel meer: tel 02/539.22.17.

(IP)

HAND IN HAND VOOR VERDRAAGZAAMHEID

NATIONALE MANIFESTATIE
22 MAART, BRUSSEL, NOORDSTATION 14 U.

Organisatie van de Arbeiders, Werfless, Dertse Wereld, Milieu, Jeugd, Senioren, Vrouwen- en Migrantenbeveging

P R I J K B O R D

KRINGLOOPOPLEIDING

Volkshogeschool Elcker-ik start vanaf 21 april '92 met een unieke **opleiding voor kringloopcentra**. Vijftien jaar geleden ontstonden in Nederland de eerste kringloopcentra en hun aantal groeide ondertussen tot zo'n 130. In een kringloopcentrum wordt huishoudelijk afval gescheiden opgehaald, gesorteerd, eventueel gerepareerd en terug in omloop gebracht via de kringloopwinkel.

Elcker-ik mikt voor dit opleidingsproject op mensen van ophaaldiensten, ambtenaren, medewerkers van buurt- en werklozenwerkingen, leden van milieugroepen en uiteraard medewerkers van bestaande kringloopcentra. De opleiding loopt telkens op dinsdag de ganse dag en dit van 21 april tot 1 december. *Op 25 februari is hierover een voorlichtingsdag. Inlichtingen bij Elcker-ik, Breughelstraat 31 te 2018 Antwerpen, tel. 03/218.65.60 (vragen naar Filip Lenders).*

MOBIEL BRUSSEL

BBL's Brusselse zusterverenigingen BRAL en Inter-Environnement Bruxelles inventariseren momenteel de verkeersknelpunten in hun gewest. De actie '**Mobiel Brussel**' vraagt iedereen, individueel of in groep, in de eigen gemeente, buurt of wijk rond te kijken en een lijst te maken van kleine of grotere mobiliteitsobstakels die de veiligheid en het comfort van de zwakke weggebruikers in de weg staan. De actie besluit met een **veertiendaagse van het verkeer** van 11 tot 24 mei a.s.

De werkmap en inlichtingen krijg je bij de Brusselse Raad voor het Leefmilieu (BRAL), Vanden-driesschelaan 11 te 1150 Brussel, tel. 02/771.65.29. Ook een aanrader voor pendelaars!

NATIONALE MANIFESTATIE

Op zondag 22 maart '92 heeft te Brussel een nationale manifestatie plaats "**voor verdraagzaamheid en democratie**". Het initiatief gaat uit van de arbeidersbeweging, de Derde en Vierde Wereldbeweging, de vredes-, milieu- en vrouwenbeweging, de jeugdbewegingen en de migrantenwerkingen.

Meer inlichtingen op het nummer 02/539.26.20 (NCOS).

POLITIE EN MILIEU

De Universitaire Instelling Antwerpen start op 18 februari de 4de promotie van de cursus "**politieel optreden en leefmilieu**", georganiseerd door het Instituut voor Milieukunde. De cursus bestaat uit een half-jaarlijkse studie van de theorie en de praktijk van milieuvraagstukken in relatie met het politiewerk. De cursus moet de deelnemers in staat stellen doelmatig en efficiënt op te treden tegen milieu-overtredingen. Er worden maximum 30 deelnemers toegelaten.

Voor een informatiebrochure en inlichtingen kan iedereen terecht bij Monique Sys, UIA, Universiteitsplein 1 te 2610 Wilrijk, tel. 03/820.21.14.

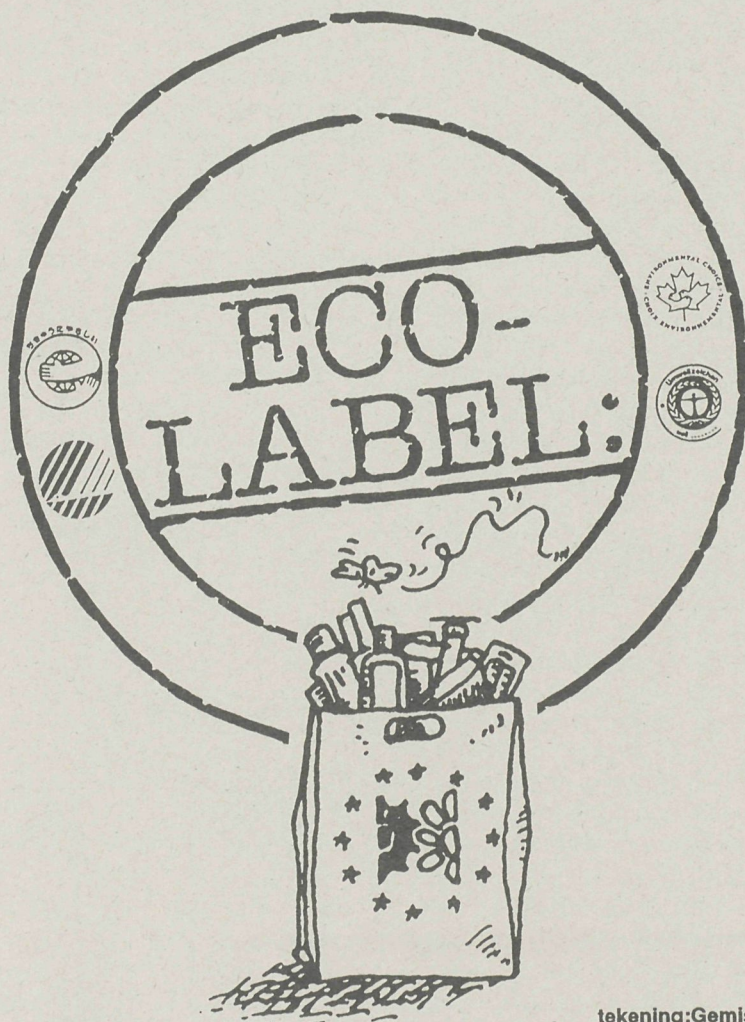
't SMELLEKEN

De vereniging "'t Smelleken" (de kleinste Europese valkensoort), die actief is in de driehoek Brussel-Mechelen-Leuven, heeft zopas een handige en grafisch mooi verzorgde bundel uitgegeven over de **Oostbrusselse half-natuurlijke gebieden**, die je tegen betaling van 100 fr krijgt op het secretariaatsadres Sint Vincentiusstraat 30 te 1140 Evere; tel. 02/242.99.67.

Lieve Grauls

Een groen rad voor de ogen

We worden er haast dagelijks mee om de oren geslagen: BMW beweert absoluut "zuivere uitlaatgassen" voort te brengen, fosfaatvrije waspoeders blijken plots "onschadelijk te zijn voor het milieu", groene batterijen geven de indruk geen chemisch afval meer te zijn, enz. Misschien zijn het leugentjes om bestwil van de reclameburo's, maar misschien ook niet... In ieder geval kan het zo niet verder !

tekening:Gemisa

Wildgroei

Deze blijvende wildgroei van min of meer misleidende milieureklame (zie ook kader) toont aan dat er dringend nood is aan een sluitende reglementering terzake. Recent zijn op politiek vlak in deze richting reeds enkele stappen gezet. Zo voorziet de Wet op de Handelspraktijken van 14 juli 1991, een verbod op reclame die kan misleiden over de kenmerken van producten of de gevolgen ervan voor het leefmilieu. Deze vage bepalingen moeten nader gespecificeerd worden in een milieu-reklamecode die zal uitgewerkt worden door een Commissie voor Milieureklame binnen de Raad voor het Verbruik. De uitwerking van de nodige uitvoeringsbesluiten sleept echter lang aan en het is de vraag of deze Commissie zal operationeel zijn wanneer de wet eind februari van kracht wordt. Hoe de controle op de naleving van de Kode konkreet zal verlopen, is nog onduidelijk. Particulieren zouden in elk geval gemakkelijk klacht moeten kunnen neerleggen waarna de minister, eventueel op basis van het advies van de Commissie voor Milieureklame, de voorziene sankties kan opleggen zoals een publikatieverbod of verplichte bijkomende vermeldingen.

Reklamekode

Ter voorbereiding van de inhoudelijke besprekingen heeft Bond Beter Leefmilieu reeds een voorstel van Milieureklamekode uitgewerkt (zie Milieurama 6/91). Als algemeen uitgangspunt geldt "een verbod op het gebruik van milieu-argumenten die een verkeerde indruk geven van de milieu-effecten verbonden aan een produkt, dienst of activiteit". De reden voor de milieuclaim moet uitdrukkelijk en in bevattelijke termen worden vermeld en is desnoods gesteund op wetenschappelijk onderbouwde bewijzen. Ook kan de naleving van wettelijke voorschriften (bv. detergenten die voor een bepaald percentage biologisch afbreekbaar moeten zijn) geen onderwerp uitmaken van milieureklame. Enkel indien er een inspanning gedaan wordt die beter is dan deze verplichting, kan men het als milieuclaim gebruiken.

Absolute milieu-argumenten zoals "milieuvriendelijk", "niet schadelijk...", "gunstig voor...", "vriendelijk voor moeder natuur", enz. zijn in principe onaanvaardbaar. Het is inderdaad bijna onmogelijk om aan te tonen dat gedurende de gehele levenscyclus geen enkel negatief milieu-effect optreedt. Bovendien kunnen deze vermeldingen leiden tot een stijgend verbruik. Door het sussen van zijn of haar groene geweten kan de konsument gaan denken dat hij kan verbruiken zonder te vervuilen of nog erger, dat hij het milieu helpt door te consumeren... Een uitgebreide sensibiliseringsactie zal de koper dan ook attent moeten maken op het relatieve karakter van groene advertenties en eko-labels.

BBL-speurtocht

Een BBL-speurtocht naar groene reclame in Vlaamse grootwarenhuizen, leverde ook 44 verschillende officiële labels op met

milieu-informatie: d.w.z. labels die de fabrikant vaak zelf op het produkt aanbrengt, zonder goedkeuring van een onafhankelijke commissie. Om de konsument niet totaal in verwarring te brengen dienen zo vlug mogelijk de labels te worden verboden die niet-konform zijn met de reclamekode en de specifieke reglementering van eko-labels zoals in december door de Europese milieu-ministers uitgewerkt. Deze procedure komt er in het kort op neer dat op Europees vlak door vertegenwoordigers van de lidstaten produktgroepen worden afgebakend met per groep specifieke normen. De lidstaten kennen op aanvraag de Europese of nationale labels toe aan de individuele produkten. Er zou hierbij prioriteit moeten gegeven worden aan produktgroepen waarvoor nog geen milieu-normen bestaan.

Milieuduivel

Staatsekretaris Miet Smet en minister Claes hebben elk een ontwerp-KB klaar om op Belgisch nivo officiële 'eko-labels' in te voeren. Ook hier zal een Milieukeurmerkraad voorbereidend en adviserend werk leveren.

Het is de bedoeling om de milieu-effecten van produkten en diensten "van de wieg tot het graf" in kaart te brengen. Er bestaat echter nog altijd geen algemeen aanvaarde methodiek om tot deze levenscyclusanalyse te komen. Verder wetenschappelijk onderzoek in dit domein (zoals o.a. uitgevoerd door het VITO) moet zeker aangemoedigd worden.

Zo kan er op termijn ook gewerkt worden aan een systeem met graduele labels waardoor de beste produkten zich via meerdere "sterren" kunnen onderscheiden van schadelijker produkten (cfr. de Michelin-gids). Zo wordt het onderzoek naar betere alternatieven permanent aangewakkerd en kun-

nende de minst schadelijke produkten zich ook als dusdanig profileren. Manifest schadelijke produkten (zoals bv. PVC-verpakkingen) die op termijn toch moeten verdwijnen, kan men een voorlopig negatief label in de vorm van een 'milieuduivel' opleggen. De overheid moet in elk geval het goede voorbeeld geven en in haar aankopen konsekwent voorrang geven aan produkten met het officiële label.

Groen koopgedrag

Het aanzwengelen van een groen koopgedrag naar milieuvriendelijker produkten, is zeker positief te noemen. Er bestaat echter duidelijk een dringende nood aan wettelijke garanties voor de waarde van milieu-argumenten op produkten en in advertenties. De milieubewuste konsument mag geen groen rad voor de ogen gedraaid worden. Een preventief beleid door middel van bindende produktnormen verdient daarom prioriteit binnen een toekomstig milieugericht produktbeleid.

Rik De Baere

Groene batterijen voor lichtgelovige mensen

Een produktgroep waar zwaar geschermd wordt met milieu-argumenten, is ongetwijfeld de batterij-sektor. Elke fabrikant brengt wel een "groene" batterij op de markt. Bond Beter Leefmilieu heeft daarom een aantal batterijen getest op hun gehalte aan zware metalen. En hoewel vele batterijen beweren "cadmium-vrij" te zijn, "0% kwik" te bevatten of zelfs "het milieu te sparen", bleek de werkelijkheid toch iets anders te zijn: geen enkele batterij beantwoordde aan de gebruikte slogans. De milieubewuste konsument wordt hier dus dik in de maling genomen.

Ronduit misleidend

Uit de analyse-resultaten (zie tabel) blijkt dus duidelijk dat het gebruik van milieu-argumenten zeker geen garantie is dat deze batterijen milieuvriendelijker zouden zijn dan de andere batterijen. We kunnen hier dus ronduit spreken van misleidende reclame. Zo blijkt de vermelding "0% kwik" of "0% cadmium" meestal niet op waarheid te berusten (nl. voor de batterijen VARTA energy 2000 alkaline, WONDER green power, VARTA super en BRICO heavy duty). Het gehalte in sommige batterijen ligt weliswaar zeer laag, maar mag toch niet 0% genoemd worden. Bepaalde van deze zogenaamde groene batterijen bevatten juist het

meeste lood (nl. PHILIPS green alkaline) en sommige zogenaamd kwik- of cadmiumvrije produkten halen waarden die veel hoger liggen dan batterijen zonder die vermelding.

De batterij WONDER alkaforce overschrijdt zelfs de norm voor kwik (nl. 250 ppm) zoals de sektor overeengekomen is in de konvenant met staatssecretaris Miet Smet: eigenlijk zou deze batterij dus vanaf begin dit jaar niet meer in de handel mogen zijn... Hier laat zich het zwakke punt van het systeem van de konvenanten voelen: men moet vooral vertrouwen hebben in de goodwill van de fabrikanten om de gemaakte afspraken na te komen.

Alkaline

De meest "zuivere" exemplaren zijn meestal zink-kool batterijen, waarvan de kwik-konsentratie trouwens nooit een echt probleem geweest is. De alkaline-batterijen kunnen hun milieuvriendelijk imago zeker niet waarmaken. Ondanks hun hogere energie-inhoud brengen ze meer zware metalen in omloop bij een gelijke energielevering, dan de gewone zink-kool batterij. Het is ook opmerkelijk dat de energie-inhoud zelf nergens exakt wordt weergegeven hoewel dit voor de konsument toch een belangrijk gegeven is. Men mag niet vergeten dat de productie van een batterij tot 50 maal meer energie kost dan de hoeveelheid die ze ooit zelf zal afleveren...

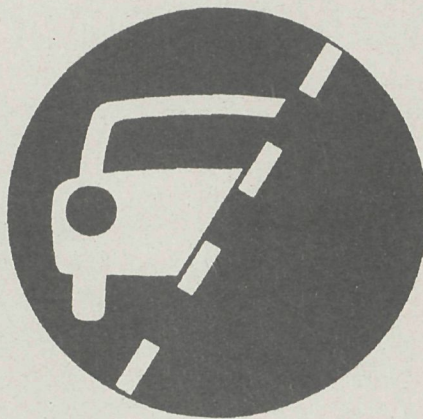
Bruno Wens

Alkaline-batterijen	kwik	lood	cadmium	Zink-kool batterijen	kwik	lood	cadmium
DURACELL alkaline** °	30,3	19,97	0,27	WONDER green power*	1,69	31,61	1,27
WONDER alkaforce	353,6	19,61	38,40	PHILIPS green line	0,93	<0,05	<0,01
PHILIPS green alkaline	120,16	50,00	0,32	TANDY rode batterijen	0,96	<0,05	0,13
TANDY alkaline	113,82	22,58	0,98	TANDY energreen	2,60	<0,05	0,02
BRICO alkaline	64,65	9,79	0,13	VARTA super* °	2,00	<0,05	0,20
PANASONIC alkaline	27,05	25,17	0,15	WITTE KAT 2000* °	0,28	1,80	<0,01
VARTA energy 2000 alkaline** °	39,81	22,09	0,96	BRICO heavy duty*	2,00	10,49	<0,01
				BRICO green energy	<0,05	1,98	0,09
				GOLDEN POWER	<0,05	<0,05	5,63

Milieu-reclame:
 * = "0% kwik"
 ** = "kwikarm"
 ° = "0% cadmium" of "cadmiumvrij"

Tabel: gehalte aan zware metalen in ("groene") batterijen, BBL-onderzoek 1991 (in ppm)

Alweer het autoverkeer

Het recente autosalon maakte nog eens duidelijk dat we in een automobiele cultuur leven. Een cultuur die door allerlei grote organisaties wordt ondersteund, het meest uitgesproken door de autokonstruktoren zelf. Gelukkig zijn er organisaties zoals Bond Beter Leefmilieu die met de campagne "Halveer het autoverkeer" een dergelijke cultuur in vraag stelt. Alleen al even stilstaan bij de negatieve gevolgen voor het milieu, moet al menige autofanaat de wenkbrauwen doen fronsen.

Ontoereikend

Toch denkt de auto-industrie de negatieve gevolgen van het autoverkeer voor het milieu langs technische weg te kunnen oplossen. De resultaten die men hiermee boekt, zijn echter ontoereikend. Een individueel systeem (zoals de auto) is nu eenmaal onder bijna alle omstandigheden verspillender, ruimte-eisender, milieu-onvriendelijker en onveiliger dan een kollektief systeem (zoals het openbaar vervoer). De verkeersmobiliteit dient op korte termijn af te nemen, en dit betekent onherroepelijk minder verplaatsingen per auto en meer gebruik van kollektieve vervoermiddelen en de fiets.

Machteloos ?

Als individu staan we, zo lijkt het, in een machteloze situatie. Het is duidelijk dat de maatschappelijke structuren en de ruimtelijke ordening ons in de richting van de auto

duwt. Toch dragen we allen bij tot de instandhouding van dit systeem. De auto wordt veelal als iets "natuurlijk" beschouwd. Aan de hand van de auto worden de alternatieven afgewogen én... ondergewaardeerd. Veelal staan we niet stil bij de mogelijkheden van het openbaar vervoer en het langzaam verkeer. Autorijden is namelijk voor een groot deel een slechte gewoonte. We gebruiken hem voor alle verplaatsingen, zelfs naar de bakker om de hoek, of om de stad in te rijden. Daar is de auto een ruimte-, tijd-, en energieverspillend blok aan je been én een lastpost voor de andere weggebruikers.

Ieder voor zich "halveren"

Ieder voor zich kan onderzoeken of er alternatieven zijn voor bepaalde verplaatsingen die nu nog met de auto gedaan worden. Dit kan je alleen doen als je je informeert én als je deze vervoermiddelen eens effectief uittest. Voor bepaalde

trajekten, van stad tot stad bijvoorbeeld, is de trein een snel en milieuvriendelijk alternatief. En in de stad ben je, als je het jezelf en anderen niet te lastig wil maken, het best af zonder auto.

De campagne "Halveer het autoverkeer" biedt milieubewuste mensen een concreet project aan, namelijk het gezamenlijk verminderen van het aantal autokilometers. Met de brochure "Zonder auto mobiel" die elke deelnemer gratis in de bus krijgt, kan je een onderzoek naar de alternatieven starten. Want iedere deelnemer zal zijn eigen persoonlijk vervoersplan op maat moeten ineenboksen. Naast alternatieven voor korte afstanden kan je ook nagaan of er geen interessante buslijnen zijn in de buurt, welke trajekten je met de trein kan afleggen (vooral geschikt voor lange afstanden van stad tot stad) en of je bepaalde verplaatsingen met de auto niet kan combineren of samen met anderen doen. Het gebruik van andere vervoermiddelen dan de auto is iets dat je moet leren: je dient oude gewoontes af te leren en nieuwe

aan te leren. Vaak is daar een kleine reorganisatie van het dagelijks leven voor nodig. Is die inspanning eenmaal geleverd dan kan de kennismaking met het alternatieve vervoer vaak verrassend positief uitvallen.

Een bus kleiner dan een auto ?

Als autogebruiker proberen we meestal zo dicht mogelijk bij de plaats van bestemming te geraken. We houden hierbij geen rekening met de kosten en het tijdsverlies door deze inspanning, noch met de hinder en onveiligheid die we veroorzaken. Het openbaar vervoer is in het vervoer van stad tot stad (de trein) en het vervoer naar de stad (bus) en in de stad (bus, tram, metro) een ideaal vervoermiddel. Als individu heb je geen stress door parkeerproblemen en de keuze voor het openbaar vervoer komt de leefbaarheid en de kwaliteit van het stadsmilieu ten goede. De keuze voor het bus- en tramverkeer is, rekening houdend met deze factoren, een milieubewuste keuze. Dat fietser en voetganger minder ruimte innemen en minder energie verbruiken, is duidelijk. Maar ook de bus kan de vergelijking met de auto moeiteloos doorstaan. De bus neemt per vervoerd persoon minder dan 3 vierkante meter voor zijn rekening, een auto 40 vierkante meter. Een personenauto neemt daarenboven ongeveer 20 vierkante meter parkeerruimte in per persoon. Een autobus voert bestendig reizigers af en aan, de reizigers laten geen ongebruikt vervoermiddel op de straat achter. Voor het milieu kunnen we dan ook besluiten: **"een bus is kleiner dan een auto !"**

Dirk Van Regenmortel

Halveer het autoverkeer: gratis en vrijblijvende informatie

Je kan gratis en vrijblijvend informatie aanvragen over de campagne. Als je al overdacht je auto gebruikt, kan je de postkaarten aanvragen waarmee je milieubewuste vrienden kan uitnodigen mee te doen.

(DVR)

Brigitte Raskin en Mark Uytterhoeven promoten de campagne "Halveer het autoverkeer" tijdens onze ludieke actie in Mechelen.

Mark Uytterhoeven per fiets

Begin december planden we een wedstrijd "Zonder auto mobiel" door Mechelen-stad met de medewerking van enkele bekende Vlamingen. Mark Uytterhoeven per fiets en Brigitte Raskin te voet namen het samen met de marketing-direkteur van De Lijn (met de bus natuurlijk) op tegen de auto (bestuurd door een autofanaat, type 'pakjeskoerier'). Het doel was vanuit het stadscentrum een pakje postkaarten (met reclame voor de campagne) op te halen aan de Dijle en deze aan de aankomst te verspreiden. Mark Uytterhoeven kwam met zijn fiets als eerste over de streep, de bus werd tweede (al werden beide flink gehinderd door verkeerd geparkeerde auto's) en de voetgangers werden rustig derde. De auto, die bij de start meteen al moeilijkheden had om zijn parkeerplaats te verlaten (op enkele minuten tijd geblokkeerd door twee andere durvers), werd uiteindelijk laatste. En ook hij was, om andere redenen, niet te spreken over de omstandigheden om in de stad te rijden. Daarmee werd duidelijk dat je het jezelf moeilijk maakt als je de stad probeert per auto in te nemen. Met de fiets, tram of bus of zelfs te voet haal je het van de auto niet alleen in ruimte- en energieverbruik, maar ook in snelheid.

(DVR)

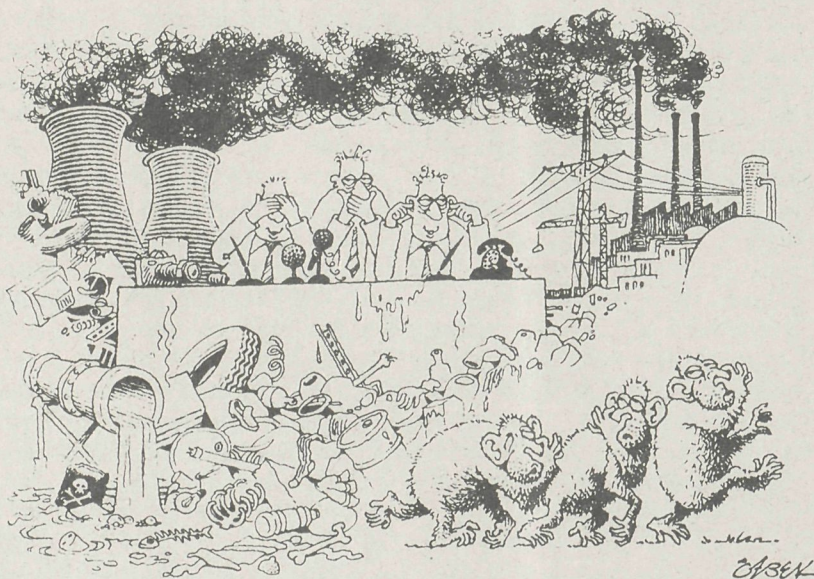
Hallo, milieukommunikatie ?

Informatie verstrekken over het milieu (ook wel eens "milieukommunikatie" genoemd) is 'in'. Een bepaalde trend lijkt zich te hebben ingezet. Niet alleen de milieubeweging, ook de overheid en het bedrijfsleven doen hun best om de voor zich relevante informatie over te brengen naar doelgroep X of Y. Het leefmilieu staat stilaan als een vaste waarde op dit informatielijstje. Milieukommunikatie dus... een nieuw braakliggend terrein zo blijkt.

Oude wijn ?

Op politiek en beleidsnivo is leefmilieu sinds de tweede helft van de jaren '80 één van die thema's die stilaan vooraan op de agenda worden geplaatst. Dat leefmilieu een politiek thema is dat ook elektorale winstcijfers oplevert, zal hier zeker niet vreemd aan zijn. Voor het bedrijfsleven groeit het leefmilieu eveneens uit tot een belangrijk aspect van het eigen imago en identiteit. Ook deze industrietakken die dit bewustwordingsproces nog niet ondergingen, kunnen immers deze manifeste trend (die steeds meer en meer door de konsument wordt bevestigd) niet langer ontwijken.

Maar men kan zich hier terecht de vraag stellen of er geen oude wijn uit nieuwe vaatjes wordt getapt. Immers milieukommunikatie is niet zo nieuw. Reeds omstreeks de jaren '60 voerden milieu- en natuurorganisaties een intensieve communicatie gericht naar het grote publiek, de overheid en de publieke opinie. Informatie, acties en sensibiliserende kampanjes hadden een bewustmakend effect dat snel oversloeg op de algemene publieke opinie.

tekening: 14de Kartoenaal Kasino Beringen

Een lange weg

Meer en beter communiceren, en dit met alle mogelijke publieken, wordt voor alle mogelijke instanties dé uitdaging in onze toenemende elektronische informatiemaatschappij. Ook het leefmilieu mag in dit lijstje niet ontbreken. Zo wordt het ook door de media begrepen. De media zijn permanent op zoek naar maatschappelijk relevante informatie. Doch vooraleer feiten door de media worden omgevormd tot nieuws, dienen ze aan een aantal criteria te voldoen. Leo Stoops (eindredacteur van de BRTN-nieuwsredactie) zei onlangs op een studiedag dat "vandaag de dag de

nieuwswaarde van iets stijgt naarmate wordt voldaan aan maatschappelijk relevante criteria zoals **milieu**, veiligheid, gelijke kansen, democratie, afkeer voor geweld,..." De leefmilieuproblematiek heeft echter een lange weg afgelegd vooraleer deze het huidig label 'maatschappelijk relevant' kreeg opgekleefd. Een algemene mentaliteitswijziging in de bedrijfswereld en stilaan ook bij de overheid speelt hierin een grote rol.

Van defensief naar offensief

Aanvankelijk was milieukommunikatie voor bedrijven en overheid vooral defensief ingesteld: men communiceerde vanuit een verdedigingsrefleks. Voor de industrie was 'krisiskommunikatie', of hoe men het best communiceert bij een industriële milieuramp, lange tijd prioriteit nummer één. Een 'krisiskommunikatieplan' volstond als handleiding voor de wijze waarop men de pers te woord staat. Men kan hier spreken van een éénrichtingsrelatie van zender (bedrijf) naar ontvanger (pers).

Maar bij het bedrijfsleven groeide stilaan het besef dat milieukommunikatie een dynamisch proces is (een dialoog als het ware) met meerdere ontvangers: de medewerkers van de onderneming, omwonenden van het bedrijf, consumenten, afnemers, leveranciers, de afzetmarkt, financiers, overheden, publieke tribunes zoals de pers en last but not least de milieubeweging. De nood tot investeren in milieuzorg als gevolg van de toenemende maatschappelijke druk drong dan ook door in menig bedrijf. Milieuinvesteringen zijn niet alleen vervelende uitgavenposten maar worden meer en meer aanzien als kostenbesparende maatregelen: besparing van stort- en energiekosten, vergunningen worden makkelijker verkregen, besparing van bodemsaneringen in de toekomst, enzovoort.

Dit alles vertaalde zich in een nieuwe 'offensieve' milieukommunikatiepolitiek. Men wacht niet langer af totdat de eerste de beste ramp zich voordeed. Milieuvriendelijke investeringen worden zelf onderwerp van communicatie. De 'groene' investeringen als bijdrage tot een meer leefbare wereld worden een belangrijk aspect van het bedrijfsimago dat men wil kultiveren: intern naar de bedrijfsmedewerkers, extern naar de verschillende doelgroepen. De voor dit doel gehanteerde communicatievormen zijn zeer uiteenlopend: advertising, sponsoringsactiviteiten, brochures, groene telefoon, en nog veel meer.

Argusogen

Milieukommunikatie is dus zeker geen tijdelijk fenomeen. Het bovenstaande voorbeeld bevestigt dit. De milieubeweging staat positief tegenover deze ontwikkeling, maar volgt ze wel met argusogen...

Milieukommunikatie veronderstelt immers een geïntegreerde aanpak. Het volstaat niet langer dat de industrie zijn 'public relations' (PR)-machine in werking doet treden bij milieuvriendelijke innovaties in een bepaald onderdeel van het productieproces, terwijl andere onderdelen ongemoeid worden gelaten, en als dusdanig ook worden doodgewogen. De milieubeweging is immers steeds op zoek naar het 'groen beleid' achter het groen etiket. Het volstaat niet dat de verpakkingsindustrie een groen media-offensief inzet over het nut van recyclage van plasticflessen, terwijl men anderzijds zweert bij de verdere productie van schadelijke PVC-flessen.

Milieukommunikatie kan tevens niet zomaar een vrijblijvend onderdeel zijn van de algemene PR-strategie van de onderneming (bv. advertising en sponsoring). Het veronderstelt immers ook het tot stand

brengen van relevante communicatiestromen met alle mogelijke partners in het milieudebat, dus ook de milieubeweging.

Misleidend waspoeder

Milieukommunikatie is tevens eerlijke communicatie. Dat dit niet steeds het geval is, bewijst de zogenaamde 'groene' reclame die konstant de ether wordt ingestuurd. Misleidende milieureclame is daarbij niet steeds uit den boze. Iedereen heeft de volgende reclamespot wel al eens in één of andere variant aanschouwt: een dame die haar wasgoed, behandeld met fosfaatvrij waspoeder X, te drogen legt nabij een helder kabbelende rivier. Dat dit zelfde poeder niet zo onschuldig voor het milieu is, als er het wel uitziet, wordt in alle toonaarden verzwegen. Of wat dacht je van zogenaamde 'green power'-batterijen die bulken van de zware metalen.

Informatiekloof

Openheid en openbaarheid zouden voor de bedrijfswereld tevens als leidraad moeten dienen. Dit zowel passief (indien erom gevraagd wordt door derden) als actief (zelf relevante gegevens openbaar maken). Openbaarheid versterkt het groen imago van een bedrijf. Een goed uitgewerkte 'milieukommunikatiepolitiek' kan worden gehanteerd als element van 'groene concurrentie' tegenover andere bedrijven binnen een bepaalde sector. Willen zowel de industrie als alle andere betrokkenen in het milieudebat zich als gelijkwaardige partners opstellen, dan dient de informatiekloof die tussen beide bestaat, dringend te worden doorbroken.

Danny Jacobs

WET EN PERS

Gebruikte afkortingen:

BvL: Belang van Limburg
DM: De Morgen
DS: De Standaard
FET: Financieel-Economische Tijd
GvA: Gazet van Antwerpen
HV: Het Volk
LN: Laatste Nieuws
NB: Nieuwsblad

Van de in deze rubriek vermelde persartikels kan schriftelijk een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Overwinningstraat 26 bus 11, 1060 Brussel. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

PERS

DM, 2/11/1991: "Taiwan, de ekologische prijs van het economisch wonder", door C. Vuylsteke. Het Taiwanese economisch mirakel doet een scherpe spanning ontstaan tussen economie en ecologie.

HV, 6/11/1991: "Biotechnologie spaart het milieu", door H.M. Industrie vraagt steun aan EG voor de biotechnologie als oplossing voor de toekomstige milieuproblemen.

DS, 7/11/1991: "Meetnet Telerad waarschuwt voor radio-actieve straling", door Antoon Wouters. Oprichting fijnmatig meetnet om snel te kunnen reageren op een ongeval in een kern-centrale binnen of buiten onze grenzen.

HV, 8/11/1991: "Onze open ruimte mag geen vierkante meter meer slikken", door Walter De Taeye. ACW wil BPA's afschaffen en compensatiebeleid invoeren.

FET, 9/11/1991: "Bodemsanering moet gepaard gaan met vastleggen bestemming", door VDB. In 1990 werd wereldwijd een omzet in de milieu-sektor gerealiseerd van 9,28 biljoen frank.

HLN, 12/11/91: "Laat proefkonijnen leven", door Dirk De Mesmaeker. Meer dan 3.000 Europeanen houden stil protest tegen dierproeven in kosmetika-sektor.

GVA, 16/11/1991: "Filippijnen gekneld tussen milieu en economie". Ontbossing maakt van elke storm een ramp.

Knack, 20/11/1991: "Klaaglied om een snelweg", door Jos Grobben. Een aanklacht tegen het politiek wanbeleid inzake openbare werken.

Trends, 21/11/1991: "Op leven en dood", door Erik Pompen. Asbest slaat toe in het Berlaymont-gebouw van de EG. De asbestpsychose laat zich gevoelen bij de asbestcement-industrie.

FET, 24/11/1991: "Milieubeveogdheid moet goed omschreven worden", door VDB. Ambtenaren worden sneller aansprakelijk gesteld dan werknemers bij milieudelikten.

DM, 26/11/1991: "Milieuvriendelijk is een subjectief begrip", door DL. Eko-label moet wildgroei aan 'groene' etiketten beteugelen.

Knack, 27/11/1991: "Een groen akkoord onder heren", door Peter Renard. Het begrip 'konvenant' is doorgedrongen in het politieke jargon. In België heeft vooral Miet Smet veel van die overeenkomsten afgesloten met de industrie.

GVA, 29/11/1991: "Na ons de zondvloed, is achterhaalde mentaliteit", door Michel Vandersmissen. Toerisme moet in de toekomst alliantie aangaan met natuur en leefmilieu.

BvL, 30/11/1991: "De afvalberg bestaat voor één derde uit verpakkingen", door Erik Beerten. Afvalberg moet worden aangepakt. VUB startte met een post-universitaire cursus "verpakkingsmanager".

BvL, 3/12/1991: "Milieumisdadigers worden stuk zwaarder gestraft", door Herman Sourbron. De nieuwe milieuwetgeving die in 1995 van kracht wordt, voorziet in een strengere administratieve en strafrechtelijke bestraffing.

HLN, 5/12/1991: "De bazen van Brussel", door D.V. Bespreking boek van Georges Timmerman over de bouwwoede in de Brusselse Europawijk.

DM, 17/12/1991: "Bruine Pyreneeën-beer bedreigd", door IVE. Protest tegen aanleg autosnelweg in de Franse Aspe-vallei.

DS 18/12/1991: "Oliemaatschappijen boos tegen groene dwingelandij", door Antoon Wouters. Amerikaanse groenen verzetten zich tegen de exploitatie van olie in het natuurreservaat op de kustvlakte van het Noordpoolgebied.

DM 18/12/1991: "190.000 ton kernafval tegen 2000". Worldwatch Institute waarschuwt voor gebrek aan oplossing voor radio-actief afval op wereldvlak.

Danny Jacobs

Ook in dit nieuwe jaar gaat Bond Beter Leefmilieu door met het ventileren van zijn mening en zijn standpunten, ook al zal dat niet door iedereen in dank worden afgenomen. De diverse media (kranten, radio en TV) nemen al heel wat van die stellingnames over in hun milieu-rubrieken. Toch blijft er ook in de nieuwe jaargang van Milieurama plaats over om al deze standpunten nog eens kort op een rijtje te zetten: kwestie van het overzicht te kunnen bewaren.

Belastende energie

De Europese milieuverenigingen willen dat uiterlijk tegen 1 januari 1993 een forse heffing of belasting op fossiele brandstoffen (zoals aardolie en steenkool) en kernenergie wordt ingesteld. De opbrengst van deze heffing moet worden besteed aan de verlaging van andere belastingen.

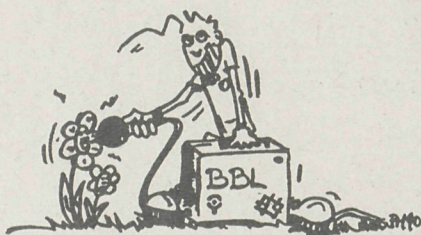
De Bond Beter Leefmilieu vraagt dit samen met 20 andere Europese milieuverenigingen om de toenemende uitstoot van broeikasgassen (koolstofdioxide) en het evenzeer groeiende brandstofverbruik in de EG terug te dringen. Door deze energietaks stijgt de brandstofprijs en de milieuverenigingen hopen dat zo het wegverkeer zal verminderen. Het reeds in de Europese Commissie bestaande akkoord om vanaf 1 januari 1993 binnen de EG een brandstoftaks van drie dollar per vat in te voeren, vindt de BBL echter onvolgende om een stabilisatie van de koolstofdioxide te bereiken tegen 2000. De BBL eist daarom niet alleen een hogere heffing maar tevens moet er meer de nadruk gelegd worden op energie-efficiëntie en op de versnelde invoering van duurzame energiebronnen.

Afvalberg moet slinken

Op 16 en 17 november jl. ontmoetten 30 Europese milieu-organisaties (waaronder de BBL) elkaar op een conferentie rond "verpakkingen en milieu", georganiseerd door Friends of the Earth. Allen waren ze het erover eens dat afval een zeer negatieve impact uitoefent op het milieu en dat er daarom absolute prioriteit moet gegeven worden aan een duurzaam beleid van afvalreductie en afvalbeheer. Verpakkingen nemen hierbij een prioritaire plaats in en dat voor gans Europa.

De bestaande ontwerp-EG-richtlijn rond verpakkingen werd dan ook uitvoerig besproken en geamendeerd. Algemeen beschouwd moet er méér aandacht uitgaan naar een standaardisatie voor produkten en verpakkingen binnen de EG. Tevens werd de nadruk gelegd op een betere informatiedoorstroming naar de konsument toe, evenals het herkenbaar maken van deze produkten via een systeem van eko-labelling. Producenten, distributeurs en kleinhandelaars van verpakkingen moeten ook verantwoordelijk gesteld worden voor de milieu-effecten van verpakkingen tijdens de volledige levenscyclus. Het gaat immers niet op dat de afvalfase van de (wegwerp)verpakkingen afgewenteld worden op de kap van de maatschappij. Deze amendementen werden opgestuurd naar EG-kommissaris Ripa Di Meana en door de Bond Beter Leefmilieu overhandigd aan toenmalig minister voor leefmilieu Kelchtermans.

Werken aan een Beter Leefmilieu...
dankzij een groeiende groep donateurs !

Tijdens de jaarwisseling heerste er een opgewekte stemming bij de Bond Beter Leefmilieu. Het was toen immers duidelijk dat een steeds groter wordende groep mensen achter de Bond en zijn akties staat en dat ook wilden laten merken door een gulle gift te storten op onze bankrekening. Een gebaar dat ons nog meer moed en doorzettingsvermogen schenkt: elke gift zorgt er immers voor dat Bond Beter Leefmilieu ook in de toekomst de kwaliteit van ons leefmilieu in de gaten kan blijven houden. Hartelijk bedankt dus ! Uw steun zal ingezet worden bij akties om het dagelijkse doen en laten van ons allemaal minder milieubelastend te maken.

001-1475409-18

Bond Beter leefmilieu

Ieder huishje krijgt zijn (chemo)doosje

Binnenkort krijgen alle Vlaamse gezinnen een "chemo-box" thuisbezorgd. Het is de bedoeling dat men in deze olijfgroene doos al het 'klein chemisch afval' (verfresten, batterijen, spuitbussen, detergents, lampen, olie,...) verzamelt. Via het containerpark of de selectieve ophaling kan dit gevaarlijk goedje op een speciale manier verwerkt worden: recyklage of gecontroleerde verbranding. Om verwarring te vermijden, is het volgens BBL handig om in de nabije toekomst een apart label aan te brengen op de produkten die uiteindelijk in deze box terecht moeten komen. Bond Beter Leefmilieu vindt het ook vreemd dat deze box vaak vermeld wordt onder de inspanningen inzake "afvalpreventie"(!). Het voorkomen van gevaarlijk afval is echter nog heel wat anders dan de aparte verwijdering ervan. Voor een preventiebeleid moeten er milieuproduktnormen komen die de toepassing verbiedt van uit ekologisch standpunt ongewenste stoffen.

HET WOORD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU

Vorige donderdag werden in Hasselt de eerste milieuboxen uitgedeeld. De milieubox, die bedoeld is voor de selectieve ophaling van klein gevaarlijk afval, genre batterijen, verfoerschootten, olie en andere chemische produkten, zal tegen eind 1992 aan ieder Vlaams huizegezin bezorgd worden. Het is een idee van Milieuminister Kelschermans, die evenwel problemen had met de aanbesteding en de toewijzing van de boxen. Het ding is nog het beste te vergelijken met een frigo-box met binnenin een kartonnen doos. Het omhuysel is in afbreukbaar materiaal uitgevoerd. Milieuvriendelijk dat wel, maar is dit een wezenlijke bijdrage voor een beter milieu. Dat vroegen we aan Rik De Baere van de Bond Beter Leefmilieu.

RIK DE BAERE: Je zou dit een wezenlijke bijdrage kunnen noemen, als dit project maar kaderde in een doorgedreven sensibiliseringscampagne, als er maar verder werk gemaakt wordt van een infrastructuur en er uitgelegd wordt hoe dit instrument efficiënt gebruikt kan worden. Uit pilootprojecten, zoals die bijvoorbeeld in Diepenbeek gevoerd zijn, blijkt dat de sensibilisering alleen maar slaagt naarmate er een goede introductie en begeleiding is. De vraag is of men op het Vlaamse niveau daar geld voor over heeft.

■ Is de idee van een afvalbox niet het tegenovergestelde van een preventiebeleid?

DE BAERE: In een tussenfase kan de box zijn nut bewijzen. Nu wordt gevaarlijk afval voor een deel gerecycled en voor een deel op gepaste wijze vernietigd, maar we staan nog ver van een productiepreventie-beleid. De meeste giftige stoffen mogen nog altijd vrij in produktie gebracht worden. Met Smet was op dat vlak al ver gevorderd, maar een arrest van de Raad van State stelt dat alles wat met produktie-normen te maken heeft onder de gewestbevoegdheid valt, wat dan weer zijn reperkusies heeft op een geïntegreerd beleid. Daarom is er voorlopig geen strikt preventiebeleid mogelijk.

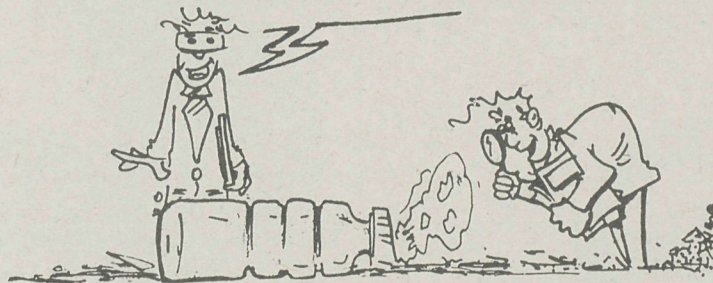
■ Staat Vlaanderen, in vergelijking met Wallonië al verder en is de box dan een goed voorbeeld van een begin van beleid?

DE BAERE: In zekere zin wel, al moet er vanuit gegaan worden dat men in Wallonië wakker geschud is door de stembus-

uitdaging en de goede resultaten van EcoLo. Maar, nog eens, het beleid moet nog duidelijker op preventie afstevnen. De milieubox is een eerste stap naar een aangepaste manier voor het verwijderen van klein gevaarlijk afval maar er moet duidelijker gestreefd worden naar produktiepreventie. Want nu lijkt het of de burger die aan aankooppreventie doet via zijn milieubelasting betaalt voor de milieubox van zij die dat niet doen. Wij pleiten in die zin voor een taksheffing op gevaarlijke produkten, waarvan de opbrengst gebruikt kan worden voor de verwijdering ervan.

P V C ? DEDOMME NEE !

BRIEFKAART AL GEVONDEN ?

Milieurama-lezers weten het al lang:

PVC-verpakkingen horen niet thuis in onze boodschappentas, juist omdat ze zo schadelijk zijn voor ons milieu. Eigenlijk zouden ze gewoon moeten verboden worden (er zijn immers alternatieven genoeg). Ook met de recyklage van deze verpakkingen kunnen we niet akkoord gaan: het is voor de chloor-industrie alleen maar een alibi om te blijven doorgaan met de schadelijke PVC-produktie.

Onderteken daarom onze eisen en...

STUUR VANDAAG NOG DE BRIEFKAART OP !

Eind februari geven wij ze dan af aan de Vlaamse minister van leefmilieu De Batselier.

Een smeulend probleem

Het mistige winterweer met laaghangende grijze wolken en weinig wind, doet vele Vlamingen aan den lijve ondervinden dat ons landje ook met een enorme luchtverontreiniging te kampen heeft. De wintersmog is niet alleen afkomstig van het wegverkeer en de grote stookinstallaties, ook de huishoudens leveren een aanzienlijk aandeel. De slechte gewoonte om alles wat maar enigszins brandbaar is, in openlucht of in de open haard en allesbrander op te stoken, heeft een adembenemend effect op de luchtkwaliteit in sommige agglomeraties.

tekening: 14de Kartoenaal Kasino Beringen

Hardnekkige gewoonte

Ondanks de huisvuilophaling bestaat op veel plaatsen nog steeds de hardnekkige gewoonte om een deel van het huishoudelijk afval in **open lucht te verbranden**. Dit voorbeeld wordt door sommige KMO's gevolgd, uit gemakzucht of wegens de stijgende kosten (o.a. heffingen) voor de verwijdering van afvalstoffen. Via deze onverantwoorde afvalverwijdering wordt niet alleen de lucht vervuild, men onttrekt eveneens een grote hoeveelheid sekundaire grondstoffen (zoals hout en papier) aan de selectieve inzameling en dus aan een mogelijke kringloop.

Deze praktijken worden in veel steden en gemeenten getolereerd hoewel er een aanzienlijk aantal reglementen bestaan die de individuele afvalverbranding aan banden leggen. Zo verbiedt het Afvalstoffendekreet de "achterlating" of sluikverwijdering van vast afval en laat de regeling voor de ophaling van huisvuil over aan het gemeentereglement. In dit reglement kan dus een verbod op de verbranding van huishoudelijk en bedrijfsafval gespecificeerd worden. Bovendien verbiedt het veldwetboek (art. 89) het op het veld aansteken van vuur op minder dan 100 meter afstand van huizen.

Onterecht groen imago

De meerderheid van de bevolking is voor de **verwarming** al geruime tijd overgestapt van kolenkachels

naar zuiverder verwarmingsinstallaties op stookolie of gas. De energiekrisis heeft de interesse voor houtkachels, allesbranders en open haarden echter terug aangezwengeld. Uit enquêtes is gebleken dat niet minder dan 20 % van de Nederlandse gezinnen beschikt over een haard of een kachel.

Allesbranders hebben daarenboven onterecht een groen imago

gekreken: het gebruik ervan zou gezellig en energie- en milieubewust zijn. De verbranding verloopt echter meestal slecht en onvolledig. Zo dragen allesbranders en open haarden voor 10 à 20% bij aan de uitstoot van kankerverwekkende PAK's (Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen). In woonwijken met 10% kachels en allesbranders kan de PAK-lucht-

konsentratie gemakkelijk de Nederlandse grenswaarde overschrijden zodat zonder omwegen van ongezonde situaties kan gesproken worden.

Geplaagd door rook

Klachten zoals longfunctievermindering, ontstekingsreacties, overgevoeligheid van de luchtwegen, irritaties, hoest, benauwdheid, hoofdpijn en misselijkheid kunnen hun oorzaak vinden in de door rook vervuilde lucht. Van deze situatie zijn natuurlijk de meest gevoelige personen (zoals CARA-patiënten) het eerste slachtoffer. Deze worden gedwongen binnen te blijven en vaak worden ze zelfs daar nog door binnendringende rook geplaagd.

Niet alleen de volksgezondheid, ook het leefmilieu in het algemeen heeft onder deze rage te lijden. De uitstoot van koolwaterstoffen en stikstofoxyden draagt immers bij tot de vorming van fotochemische smog en de zwavel- en stikstofoxyden zijn verantwoordelijk voor de verzuring. Natuurlijk komen deze stoffen ook vrij bij het stoken op klassieke brandstoffen zoals stookolie en gas. Maar door een betere en vollediger verbranding zijn de milieuproblemen hier (zeker bij aardgas) relatief minder groot.

Smeulende problematiek

De kaderwet van '64 op de bestrijding van luchtverontreiniging laat de gemeenten enige ruimte om op het vlak van ruimteverwarming reglementering uit te vaardigen. Zo kunnen zij het gebruik van bepaalde brandstoffen (zoals turf, bruinkool, afvalstoffen of brandstoffen die meer dan 1% zwavel bevatten) verbieden of de verwarming door allesbranders en

Tips voor open haard- en kachelstokers

* Het is belangrijk **geen kachel aan te schaffen waarvan de capaciteit te hoog ligt**. Om het verbruik in te tomen, wordt het vuur te vaak op een laag pitje gehouden en het is juist bij deze gesmoorde onvolledige verbranding bij lage temperaturen en weinig zuurstof, dat veel verontreiniging ontstaat. Een regelbare luchttoevoer is dan ook onontbeerlijk voor het aanhouden van een optimale verbranding. Immers bij slecht gebruik kan één hout- of kolenkachel tot ongeveer evenveel verontreiniging uitbrengen als 100 gaskachels!

* Een bijkomend nadeel is het feit dat al de verontreinigende stoffen vrijkomen op lage hoogte. Vooral bij **ongunstige weersomstandigheden** (zoals mistig en windstil weer) kan dit voor een prikkelend effect op de luchtwegen zorgen. Tracht bij dit weer ook met de gezondheid van uw burens rekening te houden!

* Deze gezondheidseffecten doen zich niet alleen via de buitenlucht voor, ook **binnenskamers** kunnen haarden en kachels voor problemen zorgen. Door slecht trekkende (let op het weer!) en slecht sluitende kachels komen er gemakkelijk verbrandingsgassen de huiskamer binnen. Vooral het gevreesde koolmonoxyde kan zich bij slechte ventilatie binnenskamers opstapelen, met de gevreesde kooldampvergiftiging als gevolg.

* De combinatie van overdreven isolatie en het stoken van ongeschikte brandstof in een slecht afgesloten kachel kan dus heel wat gezondheidsproblemen veroorzaken. Het is daarom aangewezen **zeker geen afval** zoals verpakkingen en plastic in deze zogenaamde "alles"branders **op te stoken**. Chloorhoudende plastics zoals PVC geven bij verbranding agressief zoutzuur af, samen met de beruchte dioxines. Zelfs de verbranding van bedrukt papier kan de uitstoot van kwik veroorzaken.

* **De beste brandstof voor kachels is onbewerkt hout dat minstens 1 jaar in open lucht is gedroogd**. Nat hout geeft minder rendement en verbrandt minder volledig en minder gelijkmatig. Het stoken van houtafval in de vorm van geveerd of verduurzaamd hout is uit den boze. Er kunnen dan allerlei gevaarlijke stoffen vrijkomen zoals kwik en lood uit verf en arsenicum en dioxines uit de impregneermiddelen (carbolineum of creosoot). Een reden te meer om de toepassing van deze produkten zo veel mogelijk te weren.

* In elk geval mag niet verwaarloosd worden om **tijdig de schoorsteen te reinigen**. Sinds de rage van de houtkachels is het aantal schouwbranden fel gestegen. Zelfs bij de verbranding van droog en zuiver hout wordt immers veel roet afgezet in de schoorsteen en een felle schoorsteenbrand kan in bepaalde gevallen overslaan op de rest van het huis. En dat is iets wat we zelfs de smerigste stoker niet toewensen.

(RDB)

Verwarming (brandstof-rendement)	koolmonoxide (CO)	zwaveldioxide (SO ₂)	stikstofoxiden (NO _x)	vluchtige koolwaterstoffen	deeltjes en niet-vluchtige koolwaterstoffen	polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK)
open haard (droog hout-10%)	35	0,1	1,2	12	5,3	0,009
allesbrander (droog hout-50%)	19	0,02	0,1	1,8	1,2	0,018
allesbrander (kolen-50%)	7	1	0,1	1,0	0,7	0,020
gaskachel (aardgas-60%)	0,07	0,001	0,1	0,05	-	-

bron: natuur&milieu 1/1985

Tabel: luchtvervuiling door woningverwarming (in g/MJ)

haarden aan bepaalde voorwaarden onderwerpen. De doelmatige afvoer van gassen kan verder geregeld worden door stedenbouwkundige voorschriften in een gemeentelijke bouwverordening.

Het Hof van Kassatie paste ook een aantal archaïsche artikels uit het Strafwetboek toe op deze problematiek. "Het verspreiden van rook over het erf van een geuur waardoor deze aangetast wordt" wordt geïnterpreteerd als "het werpen van een voorwerp dat iemand kan hinderen of bevuilen" (art. 563, 3° Strafwetboek). Om de noodzaak aan dergelijke kromme juridische interpretaties en de moeizame handhaving zo veel mogelijk te vermijden, lijkt het beter om via een degelijke voorlichting iets aan deze smeulende problematiek te verhelpen. Een tip voor de Leefmilieukampanje van de Vlaamse milieu-administratie?

Rik De Baere

Referentie:

Natuur en Milieu, jan. '85, oktober '91.

Brandalarm: een getuigenis van de familie A. uit H.

"De winter staat voor de deur en de toestand in onze buurt is zo erg dat de lucht er nu reeds vol hangt met rook en de geur van houtverbranding. Een wandelingetje leert ons dat bij de buurman een stapeltje geveerd hout ligt, klaar voor gebruik. Hij "vergast" ons trouwens al 10 jaar op de stank van bruinkool. Een beetje verder staat grootmoeders bed bij het brandhout op de vuurdood te wachten en de boompjes die dit voorjaar nog de tuin van de overbuur sierden, hebben de winter niet gehaald en verdwijnen al gretig in de kachel.

In de omliggende tuinen zijn alle bomen met een zwart roetlaagje bedekt; de planten die de volle laag kregen, vertonen zomers bladverlies of sterven helemaal af. Men schrikt er hier niet voor terug om ook in open lucht massa's afval te verbranden, zelfs autobanden worden schaamteloos opgestookt. De vensters openzetten of de was buiten hangen is er dus voor ons niet meer bij en voor CARA-patiënten is een gewone wandeling een echte marteling geworden.

De schoorsteenwanden van deze rijwoningen zijn in belabberde staat zodat een deel van de ziekmakende walmen door de spouwen de woning binnendringt. Regelmatig waait hier een scherpe teergeur binnen maar de geurcocktail is zeer verscheiden: van een pure houtgeur over een metaalsmaak naar slechte after-shave of aceton. Door de irritatie en het hoesten kan ik nauwelijks slapen.

Overleg met de omwonenden heeft niet veel geholpen en alle aangesproken instanties wijzen hun verantwoordelijkheid af: de brandweer, de gemeentelijke en provinciale milieudienst, zelfs een vordering bij de vrederechter heeft niets opgeleverd. Wij zijn echt ten einde raad..."

EKO-TIPS

Een Beter Leefmilieu begint bij jezelf...

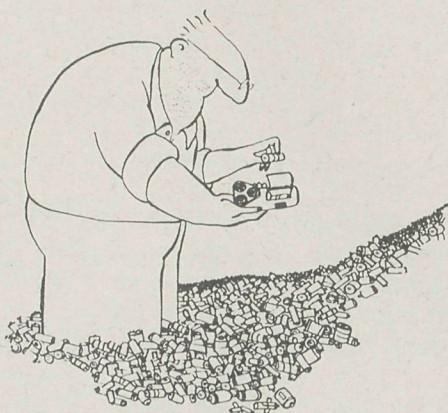
Als we het over milieuvervuiling spreken, hebben we allemaal wel eens de neiging om naar anderen te wijzen. Naar de industrie, de politici, het buitenland, de boeren of zelfs de burens. Kritiek leveren op elkaar kan nuttig zijn, maar de situatie is te ernstig om het

daarbij te laten en zelf niets te doen. Iedereen kan (en moet!) zijn of haar konsumptiegedrag aanpassen. Deze rubriek kan je helpen om een milieubewuster konsument te worden, want een Beter Leefmilieu begint bij jezelf...

Batterijen en milieu

Er komen steeds meer apparaten op de markt die op batterijen werken. Dit is geen goede zaak voor het milieu, omdat alle batterijen meer milieubezwaren hebben dan elektriciteit uit het stopcontact. Zij moeten dan ook zonder uitzondering als chemisch afval worden behandeld. Immers, als deze batterijen samen met het huishoudelijk afval verbrand zouden worden, leidt dit tot ernstige milieuproblemen (o.a. luchtverontreiniging). Met de 'chemo-box' wordt in Vlaanderen een begin gemaakt met de verantwoorde verwerking van dit afval, maar eigenlijk zou een statiegeldsysteem hier meer resultaten opleveren.

De eenmalige batterijen zijn dus een zeer zware belasting voor het milieu: zij kosten veel energie en verspillen relatief veel hulpbronnen. De zogenaamde groene batterijen (zie BBL-onderzoek, p.15) vormen hierop géén uitzondering en zijn eigenlijk geen wezenlijke verbetering van de bestaande batterijen. Laat je dus als milieubewuste konsument niet in de maling nemen door de holle reclame-slogans op deze batterijen.

Op dit moment is de minst milieubezwaarlijke keus de oplaadbare nikkel-cadmium batterijen: ze kunnen tot 1000 maal worden heropgeladen. De investering van de oplader haal je er dus snel weer uit. Let op: ook deze batterijen zijn na gebruik chemisch afval en moeten ook op die manier verwerkt worden. Laat je in elk geval niet meer "vangen" door de zgn. "groene" batterijen: ze blijven een enorme belasting voor het milieu!

Eko-tip:

vermijd zoveel mogelijk om apparaten te kopen die enkele werken op batterijen; indien er echt geen alternatief bestaat, gebruik dan heroplaadbare batterijen.

Het autosalon & de milieureklame

Tijdens het afgelopen autosalon werden we weer overspoeld met massa's autoreklame. Opvallend dit jaar waren de allusies die gemaakt werden op de zogenaamde "milieuvriendelijkheid" van de diverse automodellen.

Bond Beter Leefmilieu nam enkel reclame-folders door, fronste zijn wenkbrauwen en gaf kommentaar bij enkele van de meest frappante vondsten:

Mitsubishi Motors:

"Katalysator standaard, dubbele premie"

"Mitsubishi vecht voor het leefmilieu"

BBL: de katalysator is voor een deel van de aangeboden modellen wettelijk verplicht; de algemene claim ("vechten voor het leefmilieu") wordt niet onderbouwd. Met dergelijke vaagheden kan iedereen wel afkomen.

Mercedes:

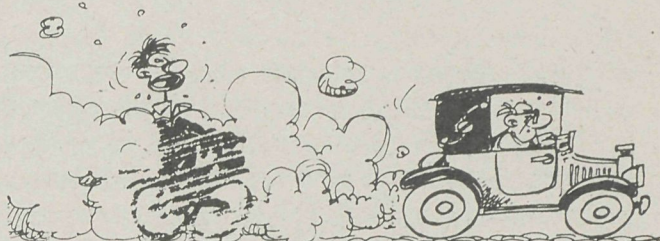
"Milieubescherming staat centraal bij Mercedes-Benz"

BBL: de bewering wordt nergens nader gespecificeerd; hoe kan nu iemand nagaan wat daarmee wordt bedoeld en welke inspanningen worden geleverd voor de bescherming van het milieu.

BMW:

"Zuiverheid qua uitlaatgassen"

BBL: blijkbaar wordt hiermee bedoeld dat de uitlaatgassen totaal onschadelijk zijn: ofwel is dit een revolutionaire uitvinding, ofwel wordt er hier een loopje genomen met de waarheid. Wij weten alleszins beter...

Peugeot:

"Milieubewuste 106, recycleerbaar, met katalysator"

BBL: deze twee elementen maken een auto nog niet "milieubewust"; bovendien betekent de recycleerbaarheid nog niet dat er ook effectieve recyclagesystemen worden opgezet.

Porsche:

"Een motor die licht is en weinig verbruikt"

"Grote milieuvriendelijkheid dankzij katalysator, loodvrije benzine, asbestvrije remmen en koppeling"

BBL: spreken we hier over de Porsches die bekend staan om hun overdreven zware motoren die alles behalve weinig verbruiken en die bovendien aanzetten tot snel rijden (dus hoger verbruik, dus meer vervuilende uitlaatgassen) ?

Steun de Bond

in zijn strijd voor een Beter Leefmilieu

001-1475409-18

ZEGSWIJZEN

"De ecologie loopt meestal te pletter op de ikkologie"

Kadé Bruin

"De aarde is bijna nergens maagd meer, afgezien natuurlijk van de katalogi van de reisburo's..."

Lolle W. Nauta

"Alles wat u over een samenleving wilt weten, kunt u leren uit de manier waarop ze omgaat met dieren en stranden"

Frank Deford

In pak en zak

We gooien elke jaar enorme hoeveelheden verpakkingen weg: ongeveer de helft van onze vuilniszak bestaat uit verpakkingen. Dit betekent dat iedere Vlaming niet minder dan 75 à 80 kg verpakkingen per jaar zomaar **wegwerpt**. Dat kan ook bijna niet anders: als je langs de rekken in de supermarkt wandelt, kun je er niet naast kijken: verpakkingen in alle formaten, groot, klein, dik, dun, rond, hoekig, meerlagig, gekleurd, en noem maar op. Het nut van verpakkingen wordt in de huidige maatschappij nauwelijks nog in vraag gesteld. Toch zijn verpakkingen vaak **overbodig**: groenten verpakt in plastic (komkommer), plastic tussen lapjes vlees of kaas, koekjes in verschillende verpakkingen, speelgoed overdadig ingepakt,...

Waarom dan toch al die verpakkingen?

Er zijn teveel overbodige wegwerpverpakkingen die onze afvalberg nutteloos vergroten

Een stukje geschiedenis

Verpakkingen zijn een uitingvorm van maatschappelijke ontwikkelingen. Het soort en de hoeveelheid verpakkingen geeft een beeld van de levensstandaard en de ontwikkelingsgraad van de bevolking. De oudste verpakkingen (van natuurlijke oorsprong) hadden vooral een beschermende en een transportfunctie, en waren **duurzaam** van aard (glas, keramiek, hout, leer,...).

Bij het opkomen van zelfbedieningswinkels en supermarkten kende de verpakkingindustrie ook een grote bloei. Hiermee samenhangend kregen de verpakkingen een nieuwe functie, nl. een **verkoop (reklame)**- en informatieverstrekende functie. Erkwamen ook steeds meer (verschillende) verpakkingen op de markt. Allen probeerden ze zo goed mogelijk te voldoen aan de (toenemende) behoeften, zoals lang te bewaren, handig te stapelen, zo weinig mogelijk ruimte in te nemen,... De weg naar de produktie van wegwerpverpakkingen lag open.

Dit ging (en gaat nog steeds) gepaard met de nodige negatieve milieu-effecten. Naast de emissies die ontstaan bij het productieproces en de milieubelasting van het verpakkingsmateriaal tijdens de afvalfase, speelt ook de uitputting van de soms schaarse grondstoffen (aardolie voor kunststofprodukten, aluminium,...) alsook de vereiste energie en de toevoeging van de meestal schadelijke stabilisatoren, kleurpigmenten, enz., een doorslaggevende rol m.b.t. de negatieve milieu-aspekten.

Duurzame verpakkingen

In bepaalde gevallen zijn verpakkingen echter wel nodig (bewaar en transport), en is het dus belangrijk het milieuvriendelijkste verpakkingsmateriaal te kiezen. We opteren daarom voor **duurzame verpakkingen**: d.w.z. dat verpakkingen lang (meermaals) moeten meegaan. De glazen statiegeldfles

is hiervan een voorbeeld, maar ook bestaan er tegenwoordig bepaalde soorten plastic flessen en potten die meermaals gebruikt kunnen worden. Deze toepassing noemen we **hergebruik of nog de korte kringloop**.

Eénmalige verpakkingen of wegwerpverpakkingen moeten vanuit milieu-oogpunt zoveel mogelijk vermeden worden. De

milieubeweging stelt de eis dat alle verpakkingen recycleerbaar moeten zijn. Onder recycleren verstaan we het omvormen (vaak omsmelten) van verpakkingen tot nieuwe toepassingen. Vaak is de term recyclage bedrieglijk in die zin dat van een plastic fles geen nieuwe plastic fles wordt gemaakt maar bijvoorbeeld wel weidepaaltjes. Een ander voorbeeld zijn de brikverpakkingen

Een milieu-vergelijking van verpakkingen

Een vergelijking op basis van verschillende studies maakt ons duidelijk dat:

1) **aluminium** zeer milieu-onvriendelijk is, omdat zowel bij de grondstofwinning als na gebruik grote hoeveelheden afval overblijven, en tijdens het productieproces enorm veel vervuild (lucht en water) en veel energie verspild wordt. Aluminium wordt steeds meer toegepast in bv. doppen van flessen, binnenkant van een pak fruitsap, afsluiting van botervlootjes, zilverpapier, schalen voor pizza's, e.d.

2) Voor de **kunststoffen** is PVC de grote boosdoener (zie vorige Milieurama's), maar ook andere kunststoffen (vooral polystyreen en polycarbonaat) veroorzaken een serieuze belasting van het milieu. Zowel bij de productie van de basischemicaliën voor kunststoffen als bij de eigenlijke productie van deze materialen worden schadelijke stoffen in het milieu geloosd. Ook de recyclage van kunststofverpakkingen staat nog lang niet op punt (het blijft nog steeds bij pilootprojecten). De enorme verscheidenheid aan soorten evenals de etensresten die kleven aan het plastic, verstoren de recyclage vaak.

We pleiten er dan ook voor dat slechts een beperkt aantal kunststoffen wordt toegelaten (de minst milieuschadelijke zoals o.a. polyetheen (PE) en polypropreen (PP) en die bovendien duidelijk gemerkt moeten zijn), zodat recyclage een meer haalbare kaart wordt.

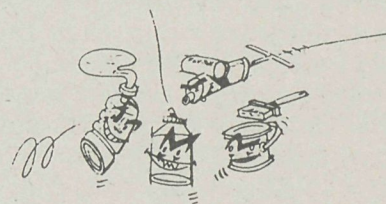
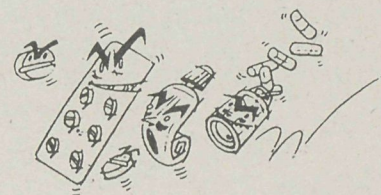
3) **Blik** als verpakkingsmateriaal heeft ook milieunadelen, gezien er schadelijke stoffen worden uitgestoten bij de productie, maar het voordeel is dat dit materiaal goed gerecycled kan worden (bv. blikjes frisdrank, conserven).

4) Tegenwoordig zijn **blisters** ook erg in: deze vorm van verpakking bestaat uit een plastic-laagje, vastgeplakt op karton (bv. batterijen). Het spreekt voor zich dat dergelijke verpakkingen helemaal niet te recycleren zijn. Blisters zijn het toppunt van verspilling, gezien de producten meestal ook los verkocht kunnen worden.

5) **Laminaten** (dit zijn verpakkingen die bestaan uit verschillende laagjes van een ander materiaal) zijn momenteel ook zeer populair. Een gekend voorbeeld is de verpakking van fruitsap of melk: karton met een laagje plastic en/of een laagje aluminium. Ze zijn dan ook haast niet te recycleren.

Vanuit milieuoogpunt kunnen we besluiten dat aluminium, PVC, laminaten en blisters als verpakkingsmateriaal moeten vermeden worden.

(IP)

Systeem	energie nodig voor 30 liter melk	besparing t.o.v. nieuw glas
produktie nieuw glas	234 MJ	-
glasbaksysteem	213 MJ	10%
statiegeldsysteem	49 MJ	80%
zelftapsysteem	20 MJ	90%

bron: Weiger Wegwerp, Milieudefensie 1990

Tabel: energie(besparing) van diverse inzamelsystemen van glas

(bv. kartonnen melkpakken) die verwerkt worden in isolatiemateriaal. Nieuwe afzetmarkten worden dus te pas en te onpas gekreëerd, al naargelang de industrie de behoefte voelt. De milieubeweging is eerder geneigd deze vorm van recycling te plaatsen onder de noemer 'nuttige toepassing'. Glasrecycling is wel een zuivere vorm van recycling of nog de **lange kringloop**: glasscherven worden omgesmolten tot een nieuwe glazen fles of bokaal.

Voorrang aan korte kringloop

De korte kringloop krijgt duidelijk voorrang op de lange kringloop: de statiegeldfles (die enkel gespeld moet worden) hoort tot de eerste soort, de glazen fles die via een containerpark gerecycleerd wordt hoort tot de lange kringloop. Studies tonen aan dat de energiebesparing in het eerste geval (korte kringloop) vele malen hoger ligt dan de energiebesparing voor de lange kringloop. Voor de statiegeldfles (korte kringloop) geldt een energiebesparing van 80% t.o.v. de productie van een nieuwe glazen fles (zie tabel); glas opgehaald via de glaskontainer en hersmolten tot nieuw glas, levert slechts een 10%-besparing op (t.o.v. de productie van een nieuwe fles).

Nog beter is het zelftapsysteem dat in Nederland en Duitsland reeds

is ingeburgerd. De konsument kan dus zelf zijn fles (her)vullen in de winkel.

Vergelijkende studies

De laatste tijd duiken steeds meer studies op die een vergelijking maken tussen verschillende verpakkingsmaterialen, op basis van milieukriteria voor de ganse levenscyclus van het produkt. Men houdt dan rekening met o.a. aantasting natuur en landschap, uitputting grondstoffen, energieverbruik, emissies, ontstaan van vast afval, veiligheid en toxiciteit, recyclingmogelijkheden. Allezende beseft je waarschijnlijk ook dat het haast onmogelijk is die verschillende criteria op een objectieve wijze met elkaar te vergelijken. Het is onge-

veer hetzelfde als appels met citroenen vergelijken. Daarom ook geven de meeste studieburo's aan dat een kwalitatieve beoordeling (waarde-oordeel) wel mogelijk is (zie kader 'milieuegelijking'), maar een kwantitatieve beoordeling van de milieu-aspekten (uitgedrukt in cijfers) nog niet korrekt en objectief kan uitgevoerd worden.

Overheid en konsument

Het is de taak van de overheid normen en wetten te stellen die milieu-onvriendelijke verpakkingen aan banden leggen en de meest milieuvriendelijke stimuleren (zie kader 'eisen'). Maar ook de konsument zelf kan door een milieubewust koopgedrag een positieve bijdrage leveren aan het milieu. Immers door bewust boodschappen te doen, kan je als konsument een heleboel afval besparen.

Ingrid Pauwels

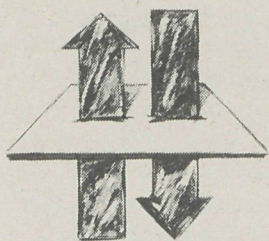
Referentie

Weiger Wegwerp, Milieudefensie 1990
Milieuvriendelijk verpakken in de toekomst, Milieudefensie, 1990
Milieu-effecten van huishoudelijke verpakkingen, VROM 1989
Afvalstoffenplan 1991-1995, OVAM, 1990

Eisen van de milieubeweging naar de overheid toe

- * verbod op PVC-wegwerpverpakkingen
- * verbod op éénmalig gebruik van aluminium
- * verbod op CFK als blaasmiddel voor piepschuim-verpakkingen
- * verbod op toevoegingen van gevaarlijke stoffen aan kunststofverpakkingen, zoals de kleurstof cadmium
- * verbod op gebruik van 'afbreekbare plastic'
- * verplicht statiegeldsysteem voor drankverpakkingen
- * heffing op niet-herbruikbare drankverpakkingen
- * verbod op niet-recycleerbare verpakkingen
- * verplichte vermelding op de verpakking welk materiaal het is

(IP)

LEDENBLAD

In deze rubriek geeft Bond Beter Leefmilieu zijn ledenverenigingen een platform naar het grote publiek.

Salamanders en reptielen in Hoboken

Op zaterdag 21 maart a.s. organiseert de **Werkgroep Hobokense Pol-der (WHOP)** een lezing met dia's door dr. Henk Strijbosch (Universiteit van Nijmegen) over salamanders en reptielen. Dr. Strijbosch geniet Europese faam door zijn onderzoeken naar het voorkomen, de levenswijze en voortplanting van zandhagedissen. Voor deze activiteit zal in natuurbeschermingskringen en bij biologen grote belangstelling bestaan!

De lezing vangt aan om 20 uur in het Koninklijk Technisch Atheneum, Distelvinklaan 22, Hoboken (nabij Schoonselhof, een gekende begraafplaats waarvoor je in het Antwerpse overalwegwijzers kan vinden).

Voor informatie kan je terecht op tel. 03/830.20.51 (Frans Thys).

Rekreatievijandig natuurbehoud

"Naar een natuurvriendelijke rekreatie of een rekreatievijandig natuurbehoud?" is de titel van een traktaat van Gerda Cammaer. Ze schetst hierin de problemen die, in dit geval, in het Meer-

daalbos (Leuven) voortspruiten uit de rekreatiedruk van het natuurgebied. **De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud** vinden dat het hoog tijd wordt om te reageren op het ongedisciplineerd gedrag van de rekreanten en in het bijzonder van alle-terreinfietzers en oriëntatieleiders.

Inlichtingen bij De Vrienden, Waversebaan 66, 3001 Heverlee.

Bezetting Zwinnebosjes

Van 31 januari tot 2 februari bezetten de leden van de **Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM)** de gebouwen van de oude Swimmingpool in de Zwinnebosjes (tussen Knokke en Heist). Precies op de plaats van dit in onbruik geraakt zwembadkompleks wil men nu een kongrescentrum inplanten, wat een enorme bijkomende rekreatiedruk zal betekenen voor de Zwin(ne)bosjes.

Dokumentatie hierover vind je bij JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent.

Om te onthouden

Naast Bond Beter Leef-

milieu zonden ook de **vzw Natuurreservaten, Kritisch Bosbeheer Vlaanderen en het Forum Ruimtelijke Ordening** een memorandum naar de nieuwe nationale en gewestregering. Daarbij werd de BBL, samen met een 7-tal partners uit de nieuwe sociale beweging (ontwikkelingssamenwerking, vrouwen- en vredesbeweging, migrantenwerkgroepen, opbouwwerk, enz.) ontvangen op de partijbesturen. De gezamenlijke krachtlijnen voor de toekomstige regering werden hier ter sprake gebracht.

De verschillende teksten van deze memoranda zijn op aanvraag en tegen kopiekosten te verkrijgen op het BBL-sekretariaat (tel. 02/539.22.17 en vragen naar Bea of Set).

Niet te vergeten...

En verder zijn volgende data vast te leggen:

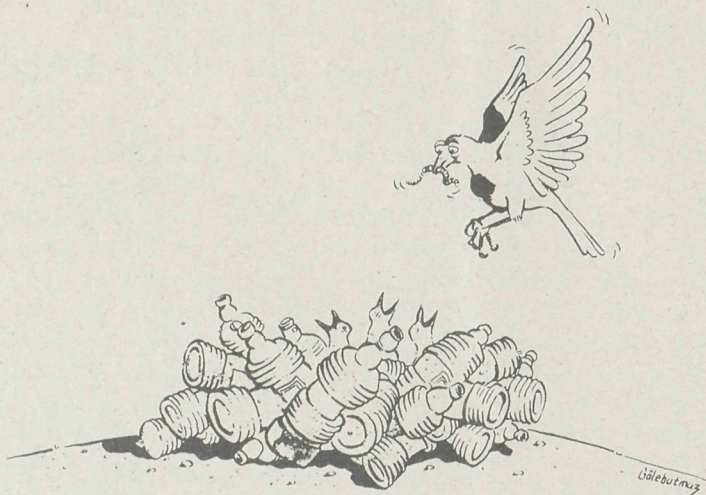
22 maart - manifestatie voor Verdraagzaamheid en Democratie in Brussel
26 april - Dag van de Aarde die heel milieubewust Vlaanderen zal op de been brengen

20 september - Nationale Natuurbeschermingsdag in Nieuwpoort in het teken van de duinenproblematiek.

Lieve Grauls

Nog altijd: dedomme nee !

Sinds de start van de anti-PVC-kampanje heeft men op Bond Beter Leefmilieu niet meer stil gezeten (daarvóór ook niet trouwens). De verschillende doelgroepen (konsumenten, distributie, overheid en industrie) werden voortdurend "bewerkt" om ze te overtuigen van onze eisen: (1) het verbod op PVC-verpakkingen en (2) een halt aan de zinloze recyclage van die verpakkingen. Dankzij de hulp van diverse organisaties hebben we al heel wat bereikt, maar echt tevreden zijn we nog niet...

tekening:
14de Kartoensale
Kasino Beringen

Distributie en overheid

De distributie wordt op twee manieren aangepakt: door acties rond de winkels (o.a. landelijke aktiedag van JNM) en door het schrijven van brieven aan winkeliers, grootwarenhuisketens en distributeurs. Door de acties kwam de PVC-kampanje in de kranten en kreeg zo een breder draagvlak onder de konsumenten.

Er zijn ook gesprekken geweest met o.a. GB, Fedis (Federatie van de Distributieondernemingen) en COLRUYT. In deze gesprekken kwam naar voren dat :

- de konsument nog niet genoeg heeft laten merken tegen PVC te zijn;
- niemand de eerste wil zijn met een verbod op PVC-verpakkingen;
- ze eerst het rapport van de BBL wilde vergelijken met dat van Fechiplast.

COLRUYT heeft wel toegezegd om er in de toekomst naar te streven minder PVC te gebruiken. Ze wilden echter nog niet zo ver gaan om alle PVC-verpakkingen uit hun assortiment te bannen.

Het is uiteraard ook de bedoeling om de overheid ervan te overtuigen om PVC-verpakkingen te verbieden. Daarvoor wordt voortdurend via diverse kanalen gelobbyd om te proberen via een wetsvoorstel of een konvenant een verbod of vermindering van PVC-verpakkingen te verkrijgen. Een belangrijke stap daarbij is de overhandiging van de verzamelde briefkaarten van de anti-PVC-actie aan de betrokken minister (eind februari).

Industrie

Een ander paar mouwen is echter het overtuigen van de PVC-industrie. Deze reageert immers nogal geïrriteerd op onze anti-PVC-kampanje. Na het eerste artikel over

PVC in Milieurama (juli/augustus '91) kwam er al een reactie van Fechiplast (de federatie van de kunststofverwerkers): aan de hand van een Zwitsers rapport werd getracht om al onze argumenten te weerleggen. Maar het werd al snel duidelijk dat dit rapport de PVC-problematiek heel eenzijdig bekijkt: er werd geen rekening gehouden met recycling van de vergeleken plastics en alhoewel de uitstoot van schadelijke stoffen minder is geworden, blijven die schadelijke stoffen het milieu belasten. Pikant detail is ook dat de Zwitserse overheid al sinds 1985 konkrete

maatregelen neemt tegen het gebruik van PVC als verpakking: het rapport haalde dus blijkbaar in eigen land niet veel geloofwaardigheid. Daarnaast schreef Fechiplast ook een open brief naar alle milieu-, jeugd- en konsumentenverenigingen. Deze brief bevatte kreten zoals "sensatiezucht" en "bijeengeharkte insinuaties".

Ook bij de start van de campagne (eind september '91) begon Fechiplast aan een tegenoffensief: op een inderhaast bijeengeroepen perskonferentie (toevallig?) één

dag vóór onze persvoorstelling van de campagne, kondigde Fechiplast een informatiekampagne aan over "het belang van PVC". Meteen had ook de pers lont geroken en ontstonden er heftige polemieken (o.a. in de Zevende Dag).

Toen Fechiplast merkte dat we door bleven gaan met onze (wat zij noemen) "laster"-campagne, heeft ze nog herhaaldelijk uitgehaald in de pers: telkens werd de Bond Beter Leefmilieu ervan beschuldigd "valse argumenten" te gebruiken.

De manier waarop Fechiplast reageert op onze campagne, maakt het voor ons duidelijk dat ze zich in het nauw gedreven voelt. Toch valt het tij niet meer te keren. Nadat in Nederland (en andere Europese landen) de meeste producenten omschakelden naar PVC-vrije verpakkingen, komt ook bij ons een tendens op gang: o.a. IKEA, VANDEMOORTELE, SPA en CHAUDFONTAINE hebben ons al laten weten PVC-verpakkingen te willen bannen. Wij kunnen ons daarbij moeilijk voorstellen dat verschillende Europese overheden en bedrijven dergelijke zware (financiële) inspanningen zouden doen alleen maar op basis van zogenaamde "bijeengeharkte insinuaties".

Hoogtepunt

De actie is nu tot een hoogtepunt gekomen, wij hebben wel al iets bereikt maar zijn nog niet tevreden. De druk op de warenhuizen en producenten moet nog groter worden, willen we verdere resultaten boeken. Het gaat daarbij niet alleen om aktievoeren maar ook om publikaties in tijdschriften en het organiseren van voorlichtingsavonden. Vraag gerust informatie bij de Bond Beter Leefmilieu: 02/539.22.17.

Animatiedag van de anti-PVC-campagne

Op zaterdag 23 november heeft Elcker-ik i.s.m. Bond Beter Leefmilieu een anti-PVC-animatiedag georganiseerd. De bedoeling was dat de aanwezigen zich wat meer konden informeren over PVC, en praktische tips kregen over het waar en hoe van aktievoeren.

's Ochtends waren er een drietal sprekers: Luc Steenkiste (edukatief medewerker Elcker-ik) gaf een inleiding over de animatiedag, Ingrid Pauwels (PVC-actie koördinator) vertelde over het hoe en waarom van de actie in België en Henk Venner (Milieu Defensie Nederland) schetste het verloop van de campagne in Nederland ('89).

In de namiddag konden er een aantal workshops gevolgd worden. Hierbij werd er uitleg gegeven over hoe verschillende doelgroepen konden worden warm gemaakt voor de PVC-problematiek. Vooreerst waren er de **volwassenenverenigingen**: hier kan de PVC-campagne worden opgevolgd door sprekers, voorlichtingsavonden en eventueel een debat tussen voor- en tegenstanders. Daarnaast heb je de **scholen**: een goede begeleiding van de leraren is hier belangrijk; het milieu moet dan ook in de belevingswereld van de schoolgaande jeugd geplaatst worden; hierop kan d.m.v. diverse activiteiten op school worden ingespeeld (bv. een milieukrant, het afval gescheiden inzamelen, enz). Zeer belangrijk is ook het inlichten van de **pers**: hiervoor moet je goed voorbereid zijn, snel reageren op belangrijke feiten en ervoor zorgen dat je af en toe een primeur kan melden. Iets moeilijker gaat het met de **industrie**: hier heb je dikwijls te maken met tegengestelde visies, zorg dus dat je argumenten goed onderbouwd zijn en weet wat je doel is. Ook de **politiek** moet warm gemaakt worden voor de PVC-problematiek: je baseert je dan voornamelijk op regels (bijv. wetgeving) van de overheid en toepassing daarvan. Tenslotte moeten zeker ook de **winkeliers** gesensibiliseerd worden: bij winkels kan gemakkelijk actie gevoerd worden door bijvoorbeeld het kleven van stickers en het uitdelen van folders; hierbij is het belangrijk dat je van tevoren de winkel waar je gaat aktievoeren inlicht over de actie. Je merkt het: de deelnemers werden overspoeld met een heleboel aktiemogelijkheden. Tussen de serieuze bedrijven door zorgde bovendien het teatergezelschap "Pee, Vee en Co" voor een humoristische ondertoon.

(RS)

Ruud Snel

Roots of the future

"Roots of the future", zo luidde de titel van de mondiale NGO-konferentie in Parijs (midden december '91) waarop ook Bond Beter Leefmilieu aanwezig was. In totaal waren er een kleine duizend officiële vertegenwoordigers aanwezig: 70% uit het 'Zuiden' en 30% uit het 'Noorden'. Dat er wortels werden geplant kan je hieronder lezen, maar dat dit niet van een leien dakje liep zal je ook wel merken.

Heft in eigen handen

Deze NGO-konferentie over milieu en ontwikkeling werd georganiseerd ter voorbereiding van de UNCED-konferentie die doorgaat in Rio (juni '92). NGO's hebben wereldwijd zelf het heft in eigen handen genomen en vinden dat de stem van 'alle aardbewoners' moet gehoord worden. We willen **zélfbepalen hoe** we willen leven, **zélfbepalen hoe** de discussie loopt inzake onze toekomst: de tijd is voorbij dat deze belangrijke debatten enkel gevoerd worden tussen regeringshoofden of zakenlui. Vertegenwoordigers van inheemse volkeren, vredes-, milieu-, en ontwikkelingsbeweging evenals de jongeren- en vrouwenbeweging, allen waren aanwezig om energie op te doen voor hun strijd tegen een dominant systeem dat geweld uitoefent tegen economisch zwakkere groepen die kiezen voor een fundamentele verandering van het huidige wereldsysteem.

Agenda 21

Het uitwisselen van informatie en ervaringen rond 'duurzame ontwik-

keling' maar vooral het vormen van netwerken en het opbouwen van solidariteit tussen NGO's werd gezien als een prioriteit. Op die manier versterken we immers onze basis en onze kracht.

Hiernaast werd natuurlijk ook de nadruk gelegd op NGO-strategiën in het kader van de UNCED-konferentie (hoe kunnen we op nationaal en mondiaal vlak zoveel mogelijk impact uitoefenen op regeringen). Er werd een actie-strategie uitgewerkt op basis van een NGO-dokument (genoemd "agenda ya wananchi" of "agenda 21"). Komen tot een standpuntbepaling rond zo'n breed gamma aan onderwerpen is alleszins geen gemakkelijke opgave. Bovendien moet rekening gehouden worden met uiteenlopende achtergronden en ervaringen.

Kritische noten

Vele organisaties evalueerden de Parijs-konferentie als een positieve ervaring, evenwel met de nodige opmerkingen. Zo vond Friends of the Earth dat bepaalde thema's, zoals o.a. de nucleaire problematiek, de vredesproblematiek, de

handel in giftig en ander afval, te weinig aan bod kwamen wat dan ook met zich meebracht dat hierrond geen radicale standpunten werden ingenomen.

De zuiderse NGO's voelden zich vaak te weinig betrokken bij de vergaderingen en de procedures omdat die meestal georganiseerd werden volgens de westerse gewoonten (zeer strikte agenda's). Bovendien wordt er teveel nadruk gelegd op de deelaspekten, terwijl een globale aanpak van de problemen over het hoofd wordt gezien. Zij pleiten dan ook voor een fundamentele verandering van de internationale economische orde.

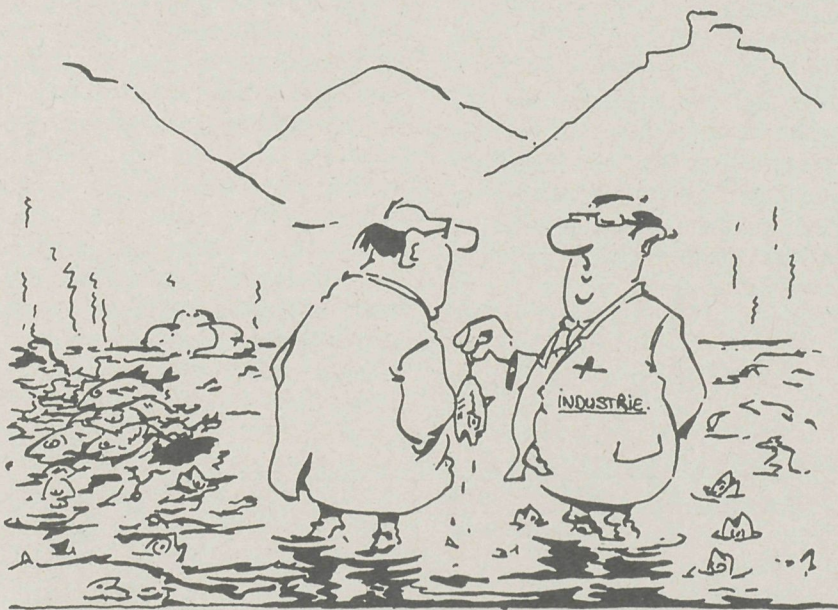
Voldoende werk nog

Voldoende werk nog dus, ook voor de NGO-wereld. De eerste stappen zijn evenwel gezet. Nu is het dus aan ons om ook op lokaal en nationaal nivo de problemen aan te kaarten en de standpunten van de NGO's (zowel Noord als Zuid) naar voor te brengen.

Ingrid Pauwels

Van slecht naar kwater

De waterkwaliteit van kust- en binnenwateren vertoont geen beterschap, ze lijkt integendeel veeleer te verslechteren. Tot deze vaststelling komt Bond Beter Leefmilieu op basis van de vergelijking van de meetresultaten (IHE) van de laatste jaren. Zo bleek het aantal plaatsen dat niet voldoet aan de wettelijke normen drastisch gestegen. In 1988 was 70% van de Vlaamse waterlopen 'licht tot zwaar verontreinigd'; in 1990 was dat 80%: dat is een stijging van niet minder dan 10% op amper twee jaar. De zeldzame vis krijgt het steeds harder te verduren.

« Ik denk dat we een klein probleempje hebben met ons afvalwater, baas »

79 meetpunten

De beoordeling van de verontreiniging berust op drie parameters die men combineert tot de zogenaamde "fysico-chemische index". Op 79 meetpunten in het Vlaamse landsdeel, gelokaliseerd in kanalen en waterlopen in het Schelde-, Maas- en IJzerbekken, meet het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie (IHE) de zuurstofverzadiging, het biochemisch zuurstofverbruik en het ammoniumgehalte. Deze metingen geven een goede indruk van de leefbaarheid van het water. Bond Beter Leefmilieu nam daarom de meetresultaten van 1990 (die zopas verschenen zijn) onder de loep en vergeleek ze met de meetresultaten van 1988 en 1989.

Vijf kwaliteitsklassen

Op basis van de "fysico-chemische index" wordt het water in vijf kwaliteitsklassen onderverdeeld: (1) 'zeer zuiver', (2) 'zuiver, aanvaardbaar', (3) 'licht verontreinigd', (4) 'verontreinigd' en (5) 'zwaar verontreinigd' (zie tabel 1). De klasse 'zeer zuiver' stijgt over die drie jaren van 5 naar 6%. De klasse 'zuiver, aanvaardbaar' daalt van 25 naar 14%. De klasse 'licht verontreinigd' ondergaat een kleine verandering, van 28 naar 29%. De klasse 'verontreinigd' stijgt sterk

Waterkwaliteit	1988	1989	1990
zeer zuiver	5%	5%	6%
zuiver, aanvaardbaar	25%	20%	14%
licht verontreinigd	28%	24%	29%
verontreinigd	38%	42%	48%
zwaar verontreinigd	4%	9%	3%
Dus: 'licht tot zwaar verontreinigd'	70%	75%	80%

Tabel 1: kwaliteit van de Vlaamse waterlopen (1988-1990)

van 38 naar 48%, terwijl de klasse 'zwaar verontreinigd' daalt van 4 naar 3%. De gegevens van 1990 wezen dus uit dat maar liefst 80% van onze Vlaamse kanalen en waterlopen van Schelde-, Maas- en IJzerbekken 'licht tot zwaar verontreinigd' zijn: dit is een stijging van 10% t.o.v. 1988.

72% overbemest...

Op basis van de parameters 'nitraten' en 'fosfaten', kan men de graad van eutrofiëring (oftewel aanrijking met nutriënten) van water berekenen. Op basis van deze kwaliteitsbeoordeling kan men dan de waterlopen indelen in 4 categorieën, gaande van voedselarm tot overbemest (zie tabel 2). Daaruit blijkt dat de 'voedselarme' waterlopen nog steeds 0% bedragen, de 'matig voedselarme' waterlopen sterk gedaald zijn (van 4% in 1988 en 1989 naar 1% in 1990), de 'voedselrijke' waterlopen zijn stabiel gebleven (28% in 1988 tgo. 27% in 1990), maar in 1990 zijn maar liefst 72% van de waterlopen overbemest: een alarmerende situatie!

Ook de specifieke gegevens over het vervoer van stikstof via de Schelde naar de Noordzee vertonen geen dalende tendens. Nogtans werd op de derde Noordzeekonferentie in Den Haag overeengekomen om tot een vermindering van deze nutriëntenvervuiling te komen met 50% (t.o.v. 1985).

Fosfaten

De oorzaak van deze vervuiling ligt bij de landbouw (intensieve vee- teelt) en de huishoudelijke en industriële afvalwaters. Voor de eerste groep wordt er heil verwacht van het mestdecreet, voor de andere twee is men aangewezen op de waterzuivering die versneld veralgemeend moet worden (met een derde trapszuivering, d.i. denitrificering en defosfatering). Daarnaast zijn brongerichte maatregelen uiteraard absoluut noodzakelijk zodat er geen afwenteling van milieubelasting plaatsvindt. Dat de Vlaamse huishoudens al voor twee/derde fosfaatvrij wassen is hierbij een eerste stap. Vanuit milieu-oogpunt moet de fosfaat-industrie dan ook op korte termijn afgebouwd worden. De fosfaat-belasting van het watermilieu zal dan drastisch dalen: er zijn dan geen rechtstreekse lozingen meer in oppervlaktewateren, geen fosfaattoepassingen in waspoeders en het fosfaatkunstmest verdwijnt.

Vervuild zwemwater

Aan de kust loopt er tijdens de zomerperiode een zeer intensief meetprogramma voor de mikrobiologische kwaliteit van het water. De eindbalans voor 1991 toont aan dat slechts weinig zwemzones konform zijn met de wettelijke normen (EG-richtlijn en KB inzake zwemwaterkwaliteit): 35 badzones van de 39 officieel erkende overschreden in 1991 veelvuldig de nulnorm voor salmonella. Dit is een opmerkelijke stijging tegenover 26 in 1990, 34 in 1989 en 8 in 1988. Opvallend was ook dat dit keer ook de Oostkust hier niet aan ontkwam. Het badseizoen kende echter een ongunstige start door de zware onweders eind juni en begin juli. Er werd toen ten gevolge van overstorten tijdelijk veel ongezuiverd water in zee geloosd, dat naar de Oostkust toe werd gedreven. Toch moet achterhaald worden waarom de fecale vervuiling (salmonella) ook na de onweersperiode bleef duren.

Zelfreinigend ?

Hoe het met de waterkwaliteit van onze waterlopen in de toekomst zal evolueren zal sterk afhangen van de uitbouw van het waterzuiveringsnetwerk en aangepaste rioleringsstelsels. Bovendien moeten de vervuilers (landbouw, huishoudens en industrie) beter toezien op hun vervuiliingsbron en preventief te werk gaan. Men moet daar niet mee wachten tot het zelfreinigend vermogen van onze rivieren overschreden is.

Ann Peeters

Eutrofiëringsgraad	1988	1989	1990
voedselarm	0%	0%	0%
matig voedselarm	4%	4%	1%
voedselrijk	28%	26%	27%
overbemest	68%	70%	72%

Tabel 2: Eutrofiëringsgraad van de Vlaamse waterlopen (1988-1990)

Boek en Milieu

Naar een duurzame economie: duurzame ontwikkeling en economische strategie voor Nederland, van *Tuur Mol en Bert Scholtens*, *Vereniging Milieudefensie*, Damrak 26, NL-1012 LJ Amsterdam, tel. 00/31/20-622.1366, 1991, 148 p., ISBN 90-6479-028-0, 25 gulden.

In dit interessante boek gaan een makro-ekonomist en een socioloog na wat duurzame ontwikkeling betekent voor de Nederlandse economie. Ze lichten daarbij de verschillende milieuplannen door die duurzaamheid nastreven. Geen van deze plannen heeft echter invloed op de ganse Nederlandse economie. De auteurs stellen dat duurzaamheid tot nu toe vooral technisch benaderd werd, terwijl een echte duurzame ontwikkeling serieuze economische en sociale herstrukturering voor gevolg zal hebben.

Milieu en economie: sterke hand of onzichtbare hand?, *Hans Becht, Arie Bleijenberg en Ineke Vlot*, *Centrum voor Energiebesparing en Schone Technologie*, te verkrijgen bij MilieuBoek (adres zie kader), 1991, 50 gulden.

Verslag van de eerste fase van een integratieproject 'milieu en economie'. Dit project wil inzicht bieden in de aard en de gevolgen van de instrumenten die nodig zijn om tot duurzame ontwikkeling te komen. Het vertrekt van de verwachtingen van de maatschappelijke groepen

t.o.v. de overheid, terwijl het in het Nederlands milieubeleidsplan net omgekeerd was.

Perspektieven voor 15 miljoen fietsers: de fiets, het vervoermiddel van de toekomst, *Fietsersbond Enfb*, Postbus 2150, NL-3440 DD Woerden, tel. 00/31/3480.16250, 1991, 109 p., ISBN 90-70609-09-6; 17,50 gulden (exkl. 5 gulden verzendingskosten).

Symposiumverslag over uiteenlopende aspecten van het fietsgebruik. Bij ontmoediging van het autoverkeer hoort stimuleren van het fietsverkeer. Veel maatregelen kunnen nog getroffen worden: verbetering van de veiligheid, aansluiting met het openbaar vervoer, fietsvriendelijke steden en betere fietsuitrusting. Met een item over psychologische barrières voor fietsgebruik.

Handboek milieuzorg: bouwen en beheren door woningcorporaties, *Nationale Woningraad*, Postbus 50051, NL-1305 AB Almere, tel. 00/31/3240.91222 of bij boekhandel Simon Stevin, Zennestraat 37, 1000 Brussel, tel. 02/512.10.85, 1991, 229 p., ISBN 90-5009-108-3, 75 gulden (inkl. verzendingskosten).

Uitgebreid overzicht van bedrijfsinterne milieuzorg bij het bouwbedrijf in Nederland. Met de verschillende bouwmaterialen op hun milieuvriendelijkheid getest (ook op

diskette bijgeleverd). Verder nog info over financiën en wetgeving rond wonen en huren.

Milieu-effecten van kunststof binnenrioleringen, door *M.J. Goedkoop en M.J. Volman*, *Ingenieursbureau Pré*, Nijverheidsweg Noord 60, NL-3812 PM Amersfoort, tel. 00/31/33-630.544, 1991, 71 p.

Pré vergeleek riolering van polyetheen (PE), polypropreen (PP) en PVC op hun milieu-effecten. De konklusie van het onderzoek is dat PE en PP te verkiezen zijn boven PVC. Door achteraf de buizen te recycleren kan de milieubelasting bovendien met een faktor 2 tot 3 verminderd worden.

Milieuvergunning en milieudiensten in het Vlaamse Gewest, *Kurt Deketelaere*, *Uitgeverij die Keure*, Oude Gentweg 108, 8000 Brugge, tel. 050/33.12.35, 1991, 282 p., ISBN 90-6200-491-1, 950 fr.

Dit boek wil een wegwijzer zijn bij de toepassing van het Vlaams Reglement op de Milieuvergunning (VlaReM). Het geeft een heldere vergelijking tussen de bevoegdheden van de milieudiensten, voor en na de VlaReM invoering. Het grootste stuk betreft de artikels-gewijze bespreking van het VlaReM zelf met passend commentaar.

Het milieu van de natuur, van Rolf Roos en Volkert Vintges, Stichting Natuur en Milieu, te bestellen bij MilieuBoek (adres zie kader), 1991, 240 p., ISBN 90-70211-50-5, 19,90 gulden (zonder verzendingskosten).

Aan te bevelen boek over het herkennen van verzuring, vermessing en verdroging in de natuur. Praktische handleiding die begint met een algemeen deel over het herkennen van schade. Daarna volgen de diverse biotopen mekaar op: bossen, heide, vennen, beekdalen, laagveenmoerassen, duinen en kultuurlandschap.

Oktrooiering van genetisch gemodificeerde dieren: feiten en meningen, Christien Enzing en Steven Otto, Uitgeverij Kerckebosch, Postbus 122, NI-3700 AC Zeist, tel. 00/31/3404.21444, 1991, 78 p., ISBN 90-6720-108-1, 16,50 gulden, boekhandel.

De EG wil dieren met veranderd erfelijk materiaal in aanmerking laten komen voor oktrooiering. Dit roept vanzelfsprekend een aantal etische vragen op. Het boek gaat vooral over de EG-richtlijn en het oktrooirecht, en in mindere mate over de etische vragen die men daarbij kan stellen.

Het gelijk van het genoeg, van Henk van Arkel, Aktie Strohalm te Utrecht, verkrijgbaar bij Kritak, Diestsestraat 249, 3000 Leuven, tel. 016/23.01.31, 1990, 224 p., ISBN 90-70334-72-0, 450 fr., boekhandel.

Originele ideeën vind je in dit (niet meer zo recente) boek. Het gaat over de relatie tussen armoede, milieu en economie. Of over hoe de geldstroom van arm naar rijk een milieuvriendelijke economie onmogelijk maakt.

Kiezen voor preventie is winnen, van de Nederlandse Organisatie voor Technologisch Aspekten-onderzoek, te bestellen bij de staatsuitgeverij SDU/DOP, Postbus 11594, NI-2502 AN Den Haag, tel. 00/31/71-352.500, 1991, 224 p., ISBN 90-346-2509-5, 40 gulden.

Voorkomen van afval en emissies is beter dan verwerken. Preventie betekent ook een efficiënter gebruik van energie en grondstoffen. In Nederland werd hier rond een project opgezet: het PRISMA-project. Het is een combinatie van studie, experimenten in bedrijven en communicatie over de behaalde resultaten. Dit samenvattend rapport geeft aan dat preventie vaak meer opbrengt dan het kost.

Rood/groen boek: ervaringen van jongeren met een maand milieuvriendelijk leven, Jongeren Milieu Aktief, Postbus 395, NI-6700 AJ Wageningen, 1991, 52 p., 12,50 gulden op postgiro 87378 overmaken.

Verslag van een Nederlandse actie ter gelegenheid van de "Dag van de Aarde" in 1991. Toen probeerden ruim 600 jongeren een maand lang milieuvriendelijk te leven. Hun ervaringen gaven ze kenbaar door rode en groene kaarten af te geven. Per milieutema komt een overzicht van welke bedrijven en instanties een blaam of een pluim kregen.

Belgian Environmental Research Index 1990, jaarlijkse uitgave van het Nationaal Centrum voor Wetenschappelijke en Technische Dokumentatie NCWTD, Koninklijke Bibliotheek, Keizerslaan 4, 1000 Brussel, tel. 02/519.56.50, 1991, 278 p., 250 fr.

Volume 22 bevat 1364 referenties milieuliteratuur, gerangschikt per thema. Met auteurs- en trefwoordenlijst achterin. Deze bibliografie is voornamelijk gebaseerd op artikels

uit een 150-tal Belgische tijdschriften.

Naar een sociaal-ekologisch verantwoorde landbouw, van Kristine Smets, Instituut voor Politieke Ekologie, Twekerkenstraat 78, 1040 Brussel, tel. 02/230.66.66, 1991, 94 p.

De studiedienst van Agalev maakte dit boeiende rapport over de Belgische landbouw. Het rapport start met de geschiedenis van de moderne landbouw, gevolgd door een evaluatie van die landbouw en het beleid. De konklusie luidt dat een duurzame en rechtvaardige landbouw de enige oplossing is voor de toekomst.

Milieu anders bekeken, door Jan Dries, uitgave van Nieuw Leven vzw, Schepersweg 112, 3600 Genk, tel. 011/35.52.46, 1991, 206 p., ISBN 90-5445-001-0, 595 fr. storten op rek.nr. 068-0651810-94.

De auteur stelt in dit milieufilosofisch werk dat de mens het milieuprobleem maar zal oplossen, als hij zich afhankelijker gaat opstellen t.o.v. zijn leefomgeving. Naast een spirituele analyse van het milieuprobleem komt ook de relatie milieu en gezondheid aan bod.

Schoon genoeg ?, uitgave van de Stichting Reinwater, Vossiusstraat 20, NI-1071 AD Amsterdam, tel. 00/31/20-6719.322, 1992, 16 p.; 3,80 gulden overmaken op giro nr. 73344.

Informatieve brochure over de toestand van Rijn-, Maas- en Scheldewater. Het schetst de evolutie van deze watervervuiling in de tijd, en evalueert het beleid terzake. Milieutips tonen aan dat ook de konsument minder kan vervuilen, naast de bedrijven en de landbouw.

Gespecialiseerd rapport over de herziening van de huidige milieuwetgeving, in opdracht van Minister Kelchtermans opgesteld. Het milieurecht is van bij zijn ontstaan wanorderlijk gegroeid. Een coördinatie van al de wetten en reglementen die in Vlaanderen van toepassing zijn, drong zich dan ook op. Na twee jaar baanbrekend werk is dit het resultaat.

Trekkers zonder grenzen, een nieuw werkdossier voor de leerkracht, WWF-België, Documentatiecentrum, Waterloosteenweg 608, 1060 Brussel, tel. 02/347.30.30, 77 p., 200 fr. (inkl. verzendingskosten).

Lespakket over de trekvogels, voor kinderen van 10 tot 13 jaar. Het bestaat uit verschillende fiches die afzonderlijk en in gewijzigde volgorde kunnen gebruikt worden, naargelang de behoefte. De fiches zijn zoveel mogelijk aangevuld met voorstellen tot veldwerk. Over dit onderwerp bestaat ook een diareeks.

De groene ridder, een praktische milieugids voor kinderen, WWF-België, adres zie boven, 1991, 40 p., 50 fr.

Mooi geïllustreerd boekje dat kinderen in kontakt brengt met de milieuproblematiek. Dit gebeurt via een verhaal, aangevuld met concrete tips. Geschikt voor leerlingen van de basisschool, voor wie ook een begeleidende wedstrijd georganiseerd werd.

Een viertal interessante rapporten met recent cijfer-materiaal zijn verschenen bij de Vlaamse Milieu Maatschappij VMM, *Bestuur Meetnetten en Planning*, Nieuwstraat 43, 9300 Aalst, tel. 053/78.55.99, 1991.

- Inventarisatie waterkwaliteits-
toestand van het stroomgebied
van de Schelde: 40 p.

- AWP-II Kanaal Gent-Terneuzen:
40 p.,

geeft een overzicht van de verontreinigingsbronnen, waterkwaliteit en geplande waterzuiveringsinfrastructuur.

- Jaarverslag biologisch meetnet
1989-1990, tabellen en kaart van
de biologische waterkwaliteit.

- Jaarverslag fysico-chemisch meetnet oppervlaktewater 1990, tabellen en kaart met verschillende parameters.

Martine Langen

De in deze rubriek opgenomen publikaties zijn, tenzij vermeld, niet verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel geraadpleegd worden in onze milieubibliotheek (Overwinningstraat 26, 1060 Brussel). Openingsuren: maandag, dinsdag en woensdag, telkens van 9 tot 12 en van 14 tot 17 uur.

Artikelen- en boekenlijsten zijn te
bekomen tegen 10 fr/blz (+ 100 fr
forfait). Fotokopies kosten 5 fr/stuk.

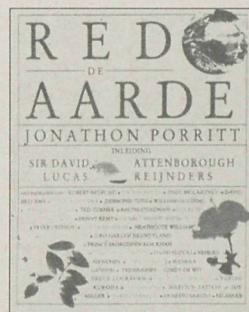
Gelieve de boeken te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, telefoon, prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens vermeld. Steeds de titel van het gewenste boek aanduiden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

Veel van de Nederlandse uitgaven zijn verkrijgbaar bij Stichting Milieuboeek, Plantage Middenlaan 2, NL-1018 DD Amsterdam, tel. 00/31/20/624.49.89.

De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar.

casterman

GENOEG GEPRAAT

Bla bla bla,
Bla bla bla bla
bla bla bla bla
bla bla bla bla
bla bla bla bla
bla bla bla bla
bla bla
bla bla bla bla
bla bla bla bla
bla bla bla bla

[illegible]

**DOE IETS
VOOR HET TE LAAT IS!**

Een goed begin : Koop het boek, stuur de actiekaart in, en houd u aan uw goede voornemens.

Voor België: **Uitgeverij Casterman**, 1395 BF, ISBN 90 303 1705 1.
Voor Nederland: **La Riviere & Voorhoeve**, f 69,90,-, ISBN 90 384 0295 3.
Verkrijgbaar in elke goede boekhandel.

KRUISWOORDPUZZEL

door Dirk Serneels

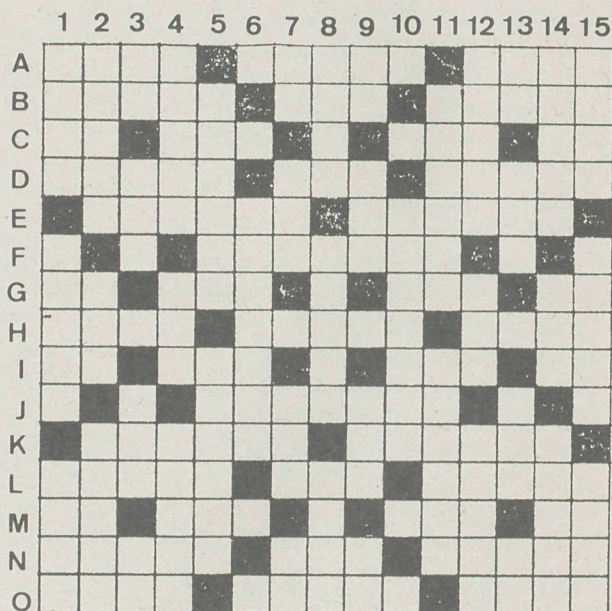
Hip, hip, hoera voor Paul Selleslachs uit Hove, want hij wint ons eerste boekenpakket van 1992. Wil jij hier ook voor in aanmerking komen, stuur dan snel de naam op van een ziekte (die als gevolg van de milieuverontreiniging de komende jaren steeds meer zal voorkomen) die je kan vinden na het oplossen van de kruiswoordpuzzel. Wij verwachten uw reacties vóór 13 maart bij Milieurama Puzzelen, Overwinningstraat 26 bus 11, 1060 Brussel.

HORIZONTAAL

- A. Westvlaams natuurgebied - het voor het plezier doden van dieren - reputatie
- B. Radioactief element - spinneweb - joodse gemeente
- C. Uitgesloten aansprakelijkheid - lage stem - 100 m2 - Frans lidwoord
- D. Radioactief edelgas - mannetjesbij - inheems roofdier
- E. Kwelgeest - gevolg van grootschalige landbouw
- F. Restaurant
- G. Zoogdier - smal - gravure - astatium
- H. Vlaams nukleair dorp - groenblijvende heester - vierwielige milieuvervuiler
- I. Lengtemaat - voor - tijdmaat - daar
- J. Gordeldier
- K. Strandmeer - lijsterbesachtige boom
- L. Deel van het lichaam - metaal - openbaar vervoermiddel
- M. Water in Friesland - pose - roofzuchtige papegaai - ongaarne
- N. Opwelling - moerasplant - kommunikatiemiddel
- O. Standard Oil - absint - akkergewas

VERTIKAAL

- 1. Met een lage pH - familielid - gewoonte
- 2. Vergelding - ondergrondse insekteneter - leergraag
- 3. Ezelsgeluid - bromvlieg - grote, platte mand - arsenikum
- 4. Rijkard - ivoor - mest van zeevogels
- 5. Namiddag - onaangenaam klinkend
- 6. Witte legkip
- 7. Paardeslee - insecticide - gehakt vlees - laatstleden
- 8. Luchtwegenaandoening - bordspel - nijlreiger
- 9. Kwik - mannetjeshond - naaldboom - selenium
- 10. Nachtvlinder
- 11. Nakomelingschap - deel van Ierland
- 12. Milieuvriendelijk vervoermiddel - plaaggeest - doornige bessenstruik
- 13. Aluminium - duivenhok - klein hert - vrouwelijke dominee
- 14. Laan - Griekse godin - Egyptische woestijn
- 15. Zoet water - litteken in het landschap - onvriendelijk

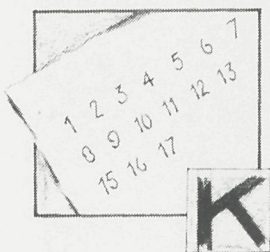
H6 L4 E13 D3 B11 J5 B5 M10 O1 D1

Oplossing van het november-nummer:

De omstreden milieuwet was het 'mestdekreet'.

HORIZONTAAL: A. VVIA-kamer-vies; B. Eland-lak-sloep; C. Li-Gen-opa-Ra; D. Telen-EEB-Ranst; E. Golden-egoist; F. Esdoorn; G. Oo-ark-aga-me; H. Kneu-arren-look; I. Es-BOD-aar-Se; J. Neusgas; K. Pekari-atleet; L. Vroeg-lis-anker; M. Eaven-TNT-ka; N. Tater-tin-tegen; O. Eger-pasen-rond.

VERTIKAAL: 1. VELT-roker-veter; 2. Vliet-ons-Praag; 3. Ia-lob-Leo-te; 4. Angel-AUB-kever; 5. Dender-onager; 6. Eskader; 7. Al-end-uil-Ta; 8. Made-oeros-ibis; 9. EK-beo-gas-NE; 10. Granaat; 11. Sprong-atlant; 12. Vlaai-ALR-enter; 13. Io-NSB-bek-go; 14. Eerst-mos-teken; 15. Spat-Jeker-rand.

KALENDER

NEPAL

Het Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO) nodigt je uit voor een voordrachtenreeks van Prof. J. Schalck over "Nepal, economie versus ecologie". Per provincie werd één voordracht voorzien:

5 feb.: Elcker-ik Kessel-Lo
10 feb.: Elcker-ik Antwerpen
11 feb.: Kultureel Centrum te Hasselt

18 feb.: De Blanckaert te Woumen

19 feb.: De Vooruit te Gent.
Het begin is voorzien om 20u en de inkom bedraagt 150 fr (dat integraal naar een projekt in Nepal gaat).
Meer inlichtingen: Annick Declercq 02/539.22.17 (BBL).

MANAGEMENT

HIVA-vorming (KU Leuven) richt driedaagse workshops in rond "management voor de social profit sector". Zo zijn er o.a. workshops rond 'organisatiecultuur en organisatieverandering' (17-18 februari en 9 maart) en 'IKZ voor de social profit sector' (25-26 februari en 17 maart) in Kasteel de Maurissens (Weligerveld 6) te Pellenberg. Prijs: 9.500 fr per workshop.

Inlichtingen bij Caroline Ballegeer, tel. 016/46.39.93.

NATUURTECHNIEK

De Uitstraling Permanente Vorming (UPV) van de Vrije Universiteit Brussel schoolt je voor 1200 fr. (1000 fr. voor leden van Natuur en Landschap) op 18 februari bij in "terrestrische natuurtechniek" en op 25 februari in "aquatische natuurtechniek", telkens van 19 tot 21 uur in gebouw F, lokaal 6F331 (6de verdieping), ingang via Triomflaan, toegang 6, 1050 Brussel.
Inlichtingen: UPV, Pleinlaan 2, 1050 Brussel, tel. 02/641.27.50.

TENTOONSTELLING

Op vrijdag 21 (17-20u) en zaterdag 22 februari (10-18u) richt FADO (een ontwikkelingssamenwerkingsorganisatie met Indonesië als werkterrein) een tentoonstelling in van oude Indochinese kunst- en ambachtsvoorwerpen in het Novotel (Goudenleeuwnplein 5) te Gent. De inkom is gratis.

LANDELIJKE GEBIEDEN

Op 26, 27 februari en 11 en 12 maart 1992 loopt bij de Stichting Post-Hoger Landbouwonderwijs in Wageningen de cursus "Inrichting landelijke gebieden, bestuurlijke besluitvorming".
Intekenen kan bij PHLO, Postbus 8130, NL-6700 EW Wageningen. Op dit adres kan je ook het volledige cursusoverzicht van het PHLO aanvragen.

GLOBE '92

Globe92, een internationale beurs rond duurzame ontwikkeling, wordt van 16 tot 20 maart 1992 gehouden in Vancouver, Canada.

Inlichtingen en volledige program-ma bij Globe 92, 601-535 Turlow Street, Vancouver, B.C., Canada V6E3L6, tel. 604/666-8020.

MER 4

Op 18, 19 en 20 maart a.s. organiseert het K.VIV in Oostende een symposium "Materials and Energie from Refuse 4".

Inlichtingen bij K.VIV, Mevr. R. Reys, Desguinlei 214, 2018 Antwerpen, tel. 03/216.09.96.

MANIFESTATIE

Op 22 maart vanaf 14 uur heeft in Brussel een nationale manifestatie "voor verdraagzaamheid en democratie" plaats.

Inlichtingen hierover op het telefoon-nummer 02/539.26.20 (NCOS) (zie ook Prikbord).

Lieve Grauls

MILIEURAMA
12de jaargang
maandblad van
Bond Beter Leefmilieu

Redactie en administratie
Bond Beter Leefmilieu
Overwinningstraat 26,
B-1060 Brussel
Tel. 02/539.22.17

Abonnementen
60 BF (losnummer)
500 BF (jaarabonnee)
650 BF (buitenland)
1000 BF (steunabonnee)
op rekening nr.
001-1475409-18
van de Bond Beter
Leefmilieu vzw.

Hoofredacteur en verantwoordelijke uitgever
Lieve Grauls

Eindredacteur
Bart Boets

Werkten mee aan dit nummer:
Bart Boets
Rik De Baere
Lieve Grauls
Danny Jacobs
Martine Langen
Bea Lootens
Ingrid Pauwels
Ann Peeters
Dirk Serneels
Ruud Snel
Mauricette Van Houdt
Dirk Van Regenmortel
Luc Verhaegen (omslagfoto)
Bruno Wens

Vormgeving
MIOS vzw,
Artesiëstraat 25,
1000 Brussel,
Tel. 02/513.32.60

Copyright
Overname van artikels
wordt aanbevolen,
mits bronvermelding.

**UITERAARD WERD OOK
DEZE MILIEURAMA
GEDRUKT OP
KRINGLOOPPAPIER.**

Grenzeloze milieutechniek:

ENVITEC

DÜSSELDORF

25 t/m 29-5-1992

Techniek voor milieubescherming

7e Internationale vakbeurs en congres

toont milieutechniek op het allerhoogste
internationale niveau

Vier centrale thema's –
vier elementaire uitdagingen:

ENVITEC '92 staat geheel in het teken van
lucht, water, bodem en lawaai.

En reikt de juiste oplossingen aan.

Ook u moet er bij zijn, als in Düsseldorf
de toekomst wordt gepresenteerd.

Messe Düsseldorf

Basis for Business

Belgisch-Luxemburgs-Duitse Kamer van Koophandel
Bolwerklaan 21 (Manhattan Office Tower)

1210 Brussel · Tel.: 02-2186878, 2185040 · Fax 02-2184758